

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Bakalářská práce

2017

Martina Miková

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Martina Miková

**Pietní akt v Lidicích roku 1945 – mediální
obraz vs. historická fakta a vzpomínky
pamětníků**

Bakalářská práce

Praha 2017

Autorka práce: **Martina Miková**

Vedoucí práce: **PhDr. Petr Bednařík, Ph.D.**

Rok obhajoby: **2017**

Bibliografický záznam

MIKOVÁ, Martina. *Pietní akt v Lidicích roku 1945 – mediální obraz vs. historická fakta a vzpomínky pamětníků*. Praha, 2017. 73 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Petr Bednařík, Ph.D.

Abstrakt

Práce *Pietní akt v Lidicích roku 1945 – mediální obraz vs. historická fakta a vzpomínky pamětníků* přináší, jak už název napovídá, užší vhled do problematiky poválečné produkce vybraných československých médií. Jak tehdejší tištěná periodika a rozhlas informovaly o události, která přesahovala tuzemské dění? V jakém kontextu byl tragický osud Lidic vzpomínán? Uplatnila masová média svůj potenciál při hledání lidických žen a dětí? Jak se vypořádala s otázkou viny nacistických zločinců a Němců jako národa? Jak nahlížela na celou lidickou tryznu a jakou část jejího autentického záznamu zprostředkovala široké veřejnosti? Jednalo se spíše o pravdivé informace či nikoli? Posloužila pieta k propagaci ideových zájmů některých médií? Jaký obraz utvářela média západním zemím a jaký Sovětskému svazu? Na tyto a další otázky se autorka ve své práci pokusila nalézt odpovědi.

Práce vychází především ze studia dochovaného archivního materiálu, tedy článků *Lidové demokracie*, *Práva lidu*, *Mladé fronty*, *Rudého práva*, *Svobodného slova*, *Svobodných novin* a rozhlasového záznamu, stejně tak jako z dostupné odborné literatury, memoárů, dokumentů a autentické výpovědi lidické ženy.

Abstract

Bachelor's thesis *The Reverent Act in Lidice in 1945 – mass media reflexion v. historical facts and survivor's memories* provides, as the name already predicts, insight into the issues of post-war production of the representative Czechoslovakian media. How did the publications and the radio back then inform about the event which had an impact far beyond internal affairs? In which context did the media remind the general public of the tragedy of Lidice? Did the mass media use their capacity for cooperation in recovering missing women and children? How did they deal with the blame of Nazi criminals and the blame of the entire German nation as a whole? What was the point of view of the media of the Reverent Act? And how large a part of its original record did they get over to the general public? Were pieces of information rather true or not? Was the Reverent Act abused by the media for the propagation of their own ideological interests? Which reflection did they make of western countries and how much did it differ from a reflection of the Union of Soviet Socialist Republics? The author of this Bachelor's thesis tried to find answers to these and the following questions.

The thesis is based primarily on the exploration of extant archival material, such as the articles in *Lidová demokracie*, *Právo lidu*, *Mladá fronta*, *Rudé právo*, *Svobodné slovo*, *Svobodné noviny*; furthermore the archival recordings of the Czech Radio as well as available reference books, memoirs, documents and original eyewitness account of a woman from Lidice.

Klíčová slova

Lidice, tryzna, ženy, děti, britští horníci, Němci, SSSR, Beneš

Keywords

Lidice, the reverent act, women, children, British miners, Germans, the Union of Soviet Socialist Republics, Beneš

Rozsah práce: 106 063 znaků s mezerami

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 19. ledna 2017

.....
Martina Miková

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK
Teze BAKALÁŘSKÉ diplomové práce

TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:

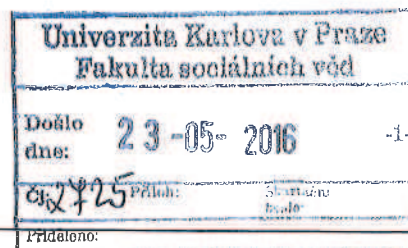
Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta:

Miková Martina

Razítko podatelny:

Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta:

2016/2017

E-mail diplomantky/diplomanta:

MartinaMikova@seznam.cz

Studijní obor/forma studia:

Mediální studia (kombinovaná)

Předpokládaný název práce v češtině:

Pietní akt v Lidicích roku 1945 – mediální obraz vs. historická fakta a vzpomínky pamětníků

Předpokládaný název práce v angličtině:

The Reverent Act in Lidice in 1945 – mass media reflexion v. historical facts and survivor's memories

Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: ZS 2012/2013):

(diplomovou práci je možné odevzdat nejdříve po dvou semestrech od schválení tezí)

LS 2016/2017

Základní charakteristika tématu a předpokládaný cíl práce (max. 1000 znaků):

Cílem této bakalářské práce bude co nejpřesnější zachycení faktického průběhu první lidické tryzny, která se odehrála 10. června 1945 na místě nacisty vypálené české vsi. Autorka se pokusí konfrontovat mediální pojetí události s historickými prameny, jež jsou zachyceny kupříkladu v odborné literatuře (v historické literatuře, biografích, memoárech apod.) či v dokumentárních snímcích, stejně tak jako se vzpomínkami přeživších obětí.

Jak pietu pojala média? Byly informace předkládané široké veřejnosti vesměs pravdivé či nikoli? Do jaké míry média zasahovala do samotného pietního aktu a jakým způsobem tuto tragédii využily, nebo snad zneužily, levicově zaměřené noviny k prosazení „vyšších“ cílů státní moci? Jak dokáží kupříkladu novinové články Rudého práva, Svobodného slova, Lidové demokracie, Mladé fronty, Svobodných novin či Práva lidu z roku 1945 čelit historickým faktům a výpovědím přímých svědků události? Na tyto a další otázky se autorka pokusí nalézt odpověď.

Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu): Autorka práce by v každé kapitole a podkapitole nejprve ráda uvedla mediální pojetí tématu, a to následně ve stejné části bezprostředně konfrontovala s historickými fakty a pamětmi, aby si čtenář mohl vytvořit co nejucelenější představu o každé skutečnosti zvlášť.

Obsah

Úvod

O čem se psalo a vysílalo v souvislosti s tryznou před 10. červnem 1945

1. Připomenutí příběhu české vsi (= *Jak se blížila nadcházející událost, média připomínala, co se tehdy roku 1942 v Lidicích odehrálo. Poprvé to mohla zaznamenat bez nacistické cenzury*).
2. Osudy přeživších (= *Zajímala se média o to, kde se nacházejí ženy a děti?*)
3. „Německá otázka“ – Vztah československého národa k národu německému (= *Jak v souvislosti s připomínáním lidické tragédie referovala média o německém národu? Resp. považovala všechny německé občany za německý národ? Do jaké míry se zde vyskytoval princip kolektivní viny?*)
4. Mezinárodní uctění památky Lidic (= *Které státy uctily památku Lidic před samotným aktem? O kterých státech se takto psalo a vysílalo?*)
5. Příprava na tryznu (= *Kdy se objevily první zmínky o konání lidického pietního aktu a jaké organizační záležitosti s tím byly spjaté? Jak média informovala o uskutečnění piety? Vyzývala veřejnost k účasti a vyjádření soustrasti?*)

Lidická tryzna – především smuteční akt nebo součást propagandy? (= V této části autorka podrobně rozebere program tryzny, přičemž se zaměří zejména na projevy politických zástupců).

1. Zahájení lidického aktu
 - 1.1.1. Výsady a pocty udělené prezidentu republiky, Československé republiky a Sovětskému svazu
 - 1.1.2. Uvítací proslov
 - 1.1.3. Kulturní program
2. Projev ministra Noska
3. Projev prezidenta Beneše
4. Projev generála Pankova
5. Projev lidické ženy
6. Kladení věnců a vyjádření upřímné soustrasti lidickým ženám

Doznívání lidické tragédie a nové poslání

1. Co bylo s dětmi (= *Jak se začaly hledat přeživší lidické děti? Jakou roli v tomto směru sehrála média?*)
2. Výstavba nových Lidic (= *Jaké informace o nové výstavbě poskytovala média? Vyhlášovala veřejné sbírky nebo jinak agitovala občany k pomoci?*)

Shrnutí

Závěr

Vymezení zpracovávaného materiálu (např. konkrétní titul periodika a období jeho analýzy): Rudé právo, Lidová demokracie, Svobodné slovo, Mladá fronta, Svobodné noviny a Právo lidu z období od 27. května do 1. července 1945. Archivní materiál Českého rozhlasu z období od 27. května do 1. července 1945.

Postup (technika) při zpracování materiálu:

Autorka podrobně prostuduje materiály z výše uvedeného období, o které si zažádá v Národní knihovně v Praze, v knihovně Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy, v archivu Památníku Lidice a v archivu Českého rozhlasu v Praze. Z této materie vyextrahuje pouze články a záznamy, které se budou přímo dotýkat lidického pietního aktu. Stejně tak nastuduje faktickou literaturu i memoáry zabývající se tímto tématem, jakož i dokumentární snímky, ze kterých by bylo možné získat další skutečnosti. V neposlední řadě udělá rozhovor s pamětníci – lidickou ženou. Následně konfrontuje mediální obraz s historickými fakty a svědectvími.

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a způsobu jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

STEHLÍK, Eduard. Lidice: Příběh české vsi. Praha: V ráji, 2004, 135s. ISBN 80-867-5813-3.

Tato publikace je považována za kroniku zaniklé obce, i důstojný památník lidických obětí, jak uvedla v úvodu knihy Ing. Marie Tělupilová, ředitelka Památníku Lidice. Zachycuje jak předválečný život starých Lidic, tak lidickou tragédii, i následné zmrtvýchvstání obce.

STEHLÍK, Eduard. Lidická vzpomínání. Vyd. 1. Praha: Pro Památník Lidice vydala Jitka Kejřová, nakladatelství V RÁJI, 2007, 152s. ISBN 978-808-6758-459.

Knihla Lidická vzpomínání doplňuje výše zmíněnou publikaci Lidice: Příběh české vsi. Její náplní jsou zachycené paměti lidických přeživších žen a dětí, tedy emocionální součást lidického příběhu. Poskytuje takto čtenáři unikátní svědectví o hrůzné události i časech následujících.

SKLENIČKOVÁ, Jaroslava a k vyd. připravila Jana HAVLÍKOVÁ. **Jako chlapce by mě zastřelili...: Příběh nejmladší lidické ženy.** Vyd. 1. Praha: Prostor, 2006, 158s. ISBN 80-726-0164-4.

Jak už název napovídá, autobiografický memoár zachycuje vzpomínky nejmladší lidické rodačky, která byla ve svých patnácti letech spolu s dalšími ženami transportována do koncentračního tábora v Ravensbrücku. Právě věk a pohlaví rozhodly o jejím osudu. Kdyby byla mladší, zařadili by ji mezi děti. V případě, že by se jednalo o chlapce, skončila by spolu s dospělými muži u Horákova statku.

V obou případech by Jaroslavu Skleničkovou pravděpodobně stihla násilná smrt.

SKLENIČKOVÁ, Jaroslava. *Vzpomínky mě stále tíží*. Lidice: Ivan Ulrych - Nakladatelství Vega-L, 2016, 100s. ISBN 978-80-88072-07-2.

Nejnovější kniha Jaroslavy Skleničkové popisuje lidickou tragédii a následující život v nových, zcela nečekaných souvislostech, nutících k úvahám, vedoucích k možná pro někoho nečekaným závěrům. Svě vzpomínky zachycuje věcně, bez sebelítosti, ba vtipně.

MACKOVÁ, Jolana a Ivan ULRYCH. *Osudy lidických dětí: vzpomínky, svědectví, dokumenty*. Nymburk: Vega-L pro Památník Lidice, 2003, 101s. ISBN 80-903-1639-5.

Publikace se zaměřuje na tragédii, která postihla nejmladší lidické občany. Sleduje jejich cestu z kladenské tělocvičny tehdejšího reálného gymnázia přes lodžský tábor až do vyhlazovacího tábora v Chelmnu. Stejně tak ale referuje o dětech, které byly vybrány k poněmčení a poslány na převýchovu do Německa. Z nich byla většina po válce nalezena a navrácena zpět.

Články Rudého práva, Lidové demokracie, Svobodného slova, Mladé fronty, Svobodných novin a Práva lidu z období od 27. května do 1. července 1945.

Diplomové práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

Datum / Podpis studenta/ky

23.5.2016 / *Štiková / Malina*

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

ŠEDNABÍK PETR
Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga

23.5.2016 *Hel Bednář*
Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNÝ FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO OBOU VÝTISKU DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE SCHVALUJE NA IKSŽ VEDOUcí PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala především panu PhDr. Petru Bednaříkovi, Ph.D. za odborné vedení práce a cenné rady k jejímu zpracování. Mé poděkování dále patří paní Jaroslavě Skleničkové, která mi poskytla své cenné autentické vzpomínky pamětnice. Rovněž bych chtěla poděkovat paní Mgr. Ivoně Kasalické a celému Památníku Lidice za poskytnutí dobových fotografií a dalších materiálů pro výzkumnou část práce. Stejně tak děkuji paní Ivaně Zuranové a panu Mgr. Pavlu Koberovi za to, že mi umožnili poslech dobových rozhlasových nahrávek v Archivu Českého rozhlasu. Závěrem bych taktéž ráda poděkovala panu Davidu Lipovskému a celému Středisku vědeckých informací Fakulty sociálních věd za umožnění studia archivních tištěných periodik.

Obsah

ÚVOD.....	2
1 TRAGICKÝ PŘÍBĚH STŘEDOČESKÉ VSI	4
2 POVÁLEČNÁ REKONSTRUKCE MÉDIÍ.....	7
2.1 <i>Obecně</i>	7
2.2 <i>Obnova tisku</i>	9
2.3 <i>Obnova rozhlasového vysílání</i>	9
3 O ČEM SE PSALO A VYSÍLALO V SOUVISLOSTI S LIDICKOU TRYZNOU PŘED 10. ČERVNEM.....	11
3.1 <i>Připomenutí příběhu české vsi</i>	12
3.2 <i>Osudy přeživších</i>	14
3.3 <i>„Německá otázka“</i>	18
3.4 <i>Mezinárodní uctění památky Lidic</i>	22
3.5 <i>Příprava na tryznu</i>	25
4 LIDICKÁ TRYZNA – PŘEDEVŠÍM SMUTEČNÍ AKT NEBO SOUČÁST PROPAGANDY? 29	
4.1 <i>Popis místa a zprostředkování autentické atmosféry</i>	29
4.2 <i>Zahájení lidického aktu</i>	33
4.2.1 <i>Výsady a pocty udělené prezidentu republiky, Československé republice a Sovětskému svazu</i>	33
4.2.2 <i>Úvítací proslov</i>	35
4.2.3 <i>Kulturní program</i>	36
4.3 <i>Projev ministra Noska</i>	37
4.4 <i>Projev prezidenta Beneše</i>	39
4.5 <i>Projev generála Pankova</i>	43
4.6 <i>Telegram Willyho Lawthera</i>	44
4.7 <i>Projev MUDr. Smutného</i>	45
4.8 <i>Projev lidické ženy</i>	46
4.9 <i>Kladení věnců a vyjádření upřímné soustrasti lidickým ženám</i>	49
5 DOZNÍVÁNÍ LIDICKÉ TRAGÉDIE A NOVÉ POSLÁNÍ	52
5.1 <i>Co bylo s dětmi</i>	52
5.2 <i>Výstavba nových Lidic</i>	53
ZÁVĚR	55
SUMMARY	58
POUŽITÁ LITERATURA.....	61
POUŽITÉ OBRÁZKY	65

Úvod

Tato bakalářská práce si klade za cíl objasnit, jak média v roce 1945 referovala o takové mezinárodní události, jakou byla první lidická tryzna. Vzhledem k tomu, že zvláště v pozdějších letech byla lidická tragédie opakovaně zneužita tehdejšími komunistickými představiteli k podpoře nově budovaného režimu, bylo velice zajímavé zkoumat, zda se náznaky propagandy projeví již při prvním smutečním aktu, který se konal relativně brzy po konci války. Autorka práce tedy studovala, zda případnou propagandu vytvářela sama levicově smýšlející média, či už onen pietní program obsahoval kupříkladu ideologické projevy.

Ovšem ústřední náplní práce nebylo pouhé hledání komunistických hesel v tištěných periodikách a rozhlase, ale především poskytnutí celkové analýzy mediální produkce z období od 27. května do 1. července 1945. Analýza přináší odpovědi na otázky, jak korespondoval mediální obraz jednotlivých skutečností s realitou a do jaké míry byly tyto skutečnosti přetvořeny, aby vyhovovaly ideologickému zaměření konkrétního média, ať bylo jakékoli.

Práce je rozdělena do pěti částí. Nejprve je čtenář seznámen se samotnou lidickou tragédií a poválečným děním v médiích, aby se dokázal snadněji orientovat v ústřední problematice. V další kapitole je rozpracována otázka, o čem a jak informovala média čtrnáct dní před lidickým pietním aktem. Následuje ústřední kapitola, v níž je detailně popsán mediální obraz samotné lidické tryzny, která proběhla dne 10. června 1945 na dnešním pietním území. Závěrečná část pak uvádí, v jakých dalších souvislostech se o Lidicích psalo v období od 12. června do 1. července 1945, tedy v době, kdy se již zájem o pietu utlumil.

Text práce je pro lepší čtenářský zážitek doplněn dobovými fotografiemi, jejichž seznam, včetně popisku, lze nalézt na jejím konci (konkrétně v sekci Použité obrázky).

Autorka práce vycházela ze studia novinových článků Lidové demokracie¹, Práva lidu², Mladé fronty³, Rudého práva⁴, Svobodného slova⁵ a Svobodných novin⁶,

¹ Vydavatelem Lidové demokracie byla Československá strana lidová. V roce 1947 se denní náklad pohyboval kolem 185 000 výtisků. BEDNAŘÍK, Petr. JIRÁK, Jan. KÖPPOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: Od počátku do současnosti*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 2011. 448s. ISBN 978-80-247-3028-8. s. 233.

² Právo lidu vydávala Československá sociálně demokratická strana. Denní náklad byl 190 000 výtisků. *dto.*

³ Mladá fronta byla vydávána Svazem české mládeže, tedy mládežnickou organizací, která byla pod vlivem KSČ. Denní náklad se pohyboval kolem 80 000 výtisků. *dto.*

⁴ Rudé právo bylo ústředním deníkem Komunistické strany Československa. Denní náklad se roku 1947 pohyboval kolem 500 000 výtisků. *dto.*

dále pak ze zvukových záznamů Českého rozhlasu, historických publikací, biografii, dokumentárních snímků apod., ale také z autentické výpovědi lidické ženy, tedy účastnice lidické tryzny. Z této výpovědi jsou v práci zaznamenány pouze konkrétní citace, vztahující se k danému problému.

Volba studovaných materiálů nebyla náhodná. Vybraná periodika se v roce 1945 řadila mezi tituly s nejvyšším denním nákladem. Zastávala tedy na mediální scéně významnou roli. Jinými slovy lze říci, že těmto novinám náležel značný vliv na poválečné mediální, ale i politické a kulturní směřování společnosti. Taktéž Český rozhlas disponoval nepopíratelným potenciálem oslovit širokou veřejnost. Jakožto jediné médium tehdejší doby zprostředkoval posluchačům přímý přenos z pietního místa. Autorka tyto unikátní záznamy použila pro bližší představu o průběhu události.

⁵ Československá strana národně socialistická měla jako svůj ústřední deník Svobodné slovo, které mělo roku 1947 denní náklad 185 000 výtisků. *dtto.*

⁶ Svobodné noviny vydávalo Sdružení kulturních organizací, založené Eduardem Bassem. Denní náklad činil 68 000 výtisků. *dtto.* s. 234.

1 Tragický příběh středočeské vsi

Lidice, malá hornická vesnice ležící poblíž průmyslového Kladna. Obec, kterou jen shodou okolností stihl nepředstavitelně krutý osud. Ves jako každá jiná, ničím výjimečná, ničím pobuřující, měla být vymazána z povrchu zemského a její jméno navždy zapomenuto. To vše jako výstraha a pomsta českému lidu za atentát na zastupujícího říšského protektora SS-Obergruppenführera a generála policie Reinharda Heydricha, který byl spáchán 27. května 1942 Josefem Gabčíkem a Janem Kubišem.

Jeden dopis, který se dostal v nevhodnou dobu do nevhodných rukou. Psaní, původně určené dělnici Anně Maruščákové, odsoudilo její adresátku, odesílatele, i celou lidickou ves k záhubě. Text *„Drahá Aničko! Promiň, že Ti piši tak pozdě a snad mě pochopíš, neboť víš, že mám mnoho starostí. Co jsem chtěl udělat, tak jsem udělal. Onoho osudného dne jsem spal někde na Čabárně. Jsem zdrav, na shledanou tento týden a pak se již nevidíme. Milan⁷.“* nenapsal žádný odbojář Milan, jak by se mohlo na první pohled zdát, ale Václav Říha, ženatý muž, který se nevhodným způsobem snažil s Annou ukončit mimomanželský vztah. Kdyby 3. června 1942 Maruščáková nezůstala kvůli nemoci doma, pravděpodobně by si tento dopis přečetla jen sama adresátka. V opačném případě se však text dostal k továrníku Janu Jaroslavu Pálovi, který jej aktivisticky předal gestapu. Když pak při brutálním výslechu Anna ve výpovědi zmínila jméno Lidic a rodiny Horákových, záminka k odplatě byla na světě.

Devátého června roku 1942 čítala obec 493 obyvatel. Podle tehdejších záznamů zde stálo 102 domů⁸. Do této sumy byla zahrnuta i fara, škola, tři hostince, dvě řeznictví a jeden mlýn. Až do 4. června se v Lidicích žilo vcelku poklidným životem. Toho dne po ránu proběhla v celé vsi rozsáhlá domovní prohlídka, nejdůkladnější však v rodinách dvou důstojníků československé armády, kteří tou dobou bojovali u Královského letectva v Británii. *„Toho dne ráno dokonce nemohl nikdo z Lidic odejít do zaměstnání a od obecního úřadu jsme dostali omluvenku pro zaměstnavatele podepsanou starostou obce“⁹* vzpomíná Miloslava Suchánková. Paní Kohlíčková, sestra letce Josefa Horáka, zase popisuje, jak probíhala razie v domě Horákových: *„Vše se točilo kolem toho, že jsme tady prý ukrývali bratra, který se vrátil. Převrátili nám dům naruby, jak to oni dovedli. [...] Mezitím nás jednotlivě vyslýchali. My jsme jednoznačně říkali, že o*

⁷ STEHLÍK, Eduard. *Lidice: příběh české vsi*. Vyd. 1. Praha: V ráji, 2004, 135 s. ISBN 80-867-5813-3. s. 70.

⁸ *dtto.* s. 64 - 65.

*bratrovi nic nevíme a od 27. prosince 1939, kdy jako každý jiný den odešel do práce, jsme ho neviděli*¹⁰. Dále uvádí, jak nacisté sebrali bratrovy uniformy, aktovku a všechny fotografie, načež vyhnali celou rodinu, až na ni, která byla tou dobou v devátém měsíci těhotenství, před dům. Když všechny společně s rodinou Stříbrných shromáždili, odvezli je do Kladna na gestapo, kde je čekaly hodiny výslechů spojené s mučením a následná smrt¹¹.

To nejhorší ovšem mělo teprve nastat. Pět dní po Heydrichově smrti obdržel pražský vedoucí řídicí úřadovny civilní rozvědky a kontrarozvědky, Horst Böhme, rozkaz z Berlína. Ten mu podle pokynů z nejvyšších míst předal přímo K. H. Frank. Měl zajistit provedení následujících opatření:

1. Všechny dospělé muže zastřelit.
2. Všechny ženy převést do koncentračního tábora.
3. Děti, které je možno poněmčít, shromáždít a dát do rodin SS v Říši. Zbytek vychovat jinak.
4. Obec úplně vypálit a srovnat se zemí.

Ještě toho dne kolem desáté hodiny večerní byly Lidice obklíčeny gestapem. Dovnitř pustili každého, ale ven nikoho. To byly poslední okamžiky, kdy byly rodiny pohromadě. Před půlnocí němečtí vojáci zahájili akci. Celou vesnici postupně vzbudili, vykázali z domovů, muže shromáždili před farou a ženy s dětmi odvedli do školy. Jaroslava Skleničková popisuje, jak k nim přišli až kolem půl čtvrté ráno, načež členy rodiny vyzvali, aby si s sebou vzali cennosti, protože půjdou na pár dní do školy k výslechu. Ještě si tenkrát pomyslela, jak jsou ti vojáci slušní, že jim nechtějí nic ukrást. První prozření přišlo náhle ve škole, kde „*stál hned za dveřmi gestapák s velkým kufrem, kam jsme musely peníze, vkladní knížky a šperky včetně těch, co jsme měly na sobě, odevzdat*“¹². Ženy a děti následně převezli do kladenského reálného gymnázia. Muži byli uvězněni v Horákově statku, před nímž je také po odjezdu žen a dětí popraveni. Poté vesnici vydrancovali a vypálili. Obyvatele Lidic, kteří tou dobou byli na noční směně, čekala stejná smrt ihned po návratu.

Po třech dnech v realce byly děti odebrány matkám. Gestapo ženám sdělilo, že pojedou do koncentračního tábora. Děti ovšem místo vlakem pocestují autobusem, aby

⁹ STEHLÍK, Eduard. *Lidická vzpomínání*. Vyd. 1. Praha: Pro Památník Lidice vydala Jitka Kejřová, nakladatelství V RÁJI, 2007. 151s. ISBN 978-808-6758-459, s. 38.

¹⁰ *ditto*

¹¹ *ditto*

měly pohodlí. V táboře se s nimi měly opět shledat. Nastaly nejhorší chvíle plné dětského pláče a protestů matek. „*Maminko, prosím, nedej mě!*“, „*Maminko, proboha nedávej mě, oni mě zabijou! To jsi máma, když mě dáš?!*“ takové a podobné autentické citace se v lidických pamětech opakují¹³. Kdo by se pokusil klást odpor, toho by stihla smrt zastřelením.¹⁴

Následně byly ženy dopraveny na vlakové nádraží a odtud do koncentračního tábora v Ravensbrücku, kde strávily celý zbytek války. Pouze sedm matek mělo své děti doprovázet, a to z toho důvodu, že jim ještě nebyl ani rok. Nakonec ale byly i tyto od dětí odloučeny, poslány do Terezína a po měsíci rovněž do Ravensbrücku. Jejich děti putovaly do německého dětského útulku v pražské Krči.

Tři ze zbývajících dětí byly rovnou v gymnáziu kvalifikovány jako schopné poněmčení. Ošetřovatelky německého Červeného kříže je tedy odvezly do Prahy na Karlovo náměstí a odsud dále do dětského domova k Poznani. Jedno z dětí bylo ovšem ještě v Praze vyloučeno a přiřazeno zpět k ostatním dětem.

Zbývající lidické děti byly převezeny do tábora v Lodži. Tady si ještě vedoucí lodžského Rasového a přesídlovacího úřadu náhodně vybral dalších sedm dětí vhodných k převychování. Ostatní strávily v bídných podmínkách 19 dní, než se ocitly u Chelмна nad Nerrem. Zde bylo s největší pravděpodobností 82 lidických dětí udušeno v nákladních autech výfukovými plyny¹⁵.

Po válce se vrátilo 143 žen, 16 dětí a jeden muž, František Sajdl, který tragédii přežil, neboť si tou dobou odpykával trest ve vězení. Celkem 11 matek se tak setkala se svými dětmi, ovšem žádná z lidických rodin už nebyla úplná.

¹² SKLENIČKOVÁ, Jaroslava a k vyd. připravila Jana HAVLÍKOVÁ. *Jako chlapce by mě zastřelili...: Příběh nejmladší lidické ženy*. Vyd. 1. Praha: Prostor, 2006. 158s. ISBN 80-726-0164-4. s. 58.

¹³ STEHLÍK, Eduard. *Lidická vzpomínání*. Vyd. 1. Praha: Pro Památník Lidice vydala Jitka Kejřová, nakladatelství V RÁJI, 2007. 151s. ISBN 978-808-6758-459, s. 56.

¹⁴ MACKOVÁ, Jolana. ULRÝCH, Ivan. *Osudy lidických dětí: vzpomínky, svědectví, dokumenty*. Vyd. 1. Nymburk: VEGA-L, 2003. 101s. ISBN 80-903163-9-5. s. 17.

¹⁵ *ditto*

2 Poválečná rekonstrukce médií

2.1 Obecně

Média se, stejně jako ostatní společenské instituce, musela v prvních poválečných měsících především vyrovnat s válečnou minulostí a rekonstruovat svou strukturu tak, aby mohla zastávat adekvátní funkci v demokratickém státním zřízení.

Mezi hlavní body, jimiž bylo nutno se co nejdříve zabývat, patřila otázka očisty mediálních institucí od tzv. „válečných zrádců a kolaborantů“, jak stanovil Košický vládní program¹⁶. Tento dokument taktéž zakotvil nezbytnost očisty morální a ideové¹⁷, což zásadně ovlivnilo následné mediální směřování. O potrestání osob, jež sympatizovaly a spolupracovaly s nacistickým režimem, se zapříčinili jak zahraniční, tak i domácí odboj, stejně tak jako značná část české veřejnosti¹⁸. Tímto způsobem bylo mnoho redaktorů dočasně nebo absolutně zbaveno svých profesí, souzeno a v určitých případech i potrestáno nejvyššími tresty¹⁹. Na jejich místa a do čela nově vznikajících médií či spolkových organizací byli dosazováni především novináři aktivní ve dnech Pražského povstání²⁰ a zástupci východního odboje. Je nutné si uvědomit, že kromě propuštěných redaktorů chyběl médiím především značný počet novinářů a rozhlasových redaktorů, kteří byli během nacistické okupace zavražděni ať už pro svůj rasový původ, či odbojovou činnost.

Národní svaz novinářů byl rozpuštěn a místo něj nově vybudován Svaz českých novinářů. Spolková organizace, jejímž úkolem byl především celkový dohled nad československou mediální scénou, se časem strukturálním a funkčním pojetím začala

¹⁶ Celým názvem Program československé vlády Národní fronty Čechů a Slováků přijatý 5. dubna 1945 v Košicích.

¹⁷ Kapitola XV. Košického vládního programu.

¹⁸ Kupříkladu aktivistický rozhlasový redaktor Alois Kříž byl během Pražského povstání zadržen přímo v budově rozhlasu a zlynčován lidem, načež skončil v Pankrácké věznici. CEBE, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945 - 1948*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2015. 267 s. ISBN 978-80-246-2863-9. s. 89. SMATANA, L'ubomír. *Hrdina.cz* [online]. [cit. 2016-11-13]. Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/hrdina/70/_zprava/ubreceny-lojza-nejznamejsi-kolaborant-z-rozhlasu--1481589>.

¹⁹ Definice trestního jednání „zrady národa“ a kolaborantství byla přitom pojata velmi široce (viz *dekret prezidenta republiky č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a pomahačů a o mimořádných lidových soudech*). Rozhodováním o vině a trestu byli pověřeni soudci z lidu, čemuž odpovídal celý průběh řízení a následné tresty. Jak uvádí Cebe: „Není divu, že byl tento vágně formulovaný dekret spojen s udáváním, vyřizováním osobních účtů a dalšími praktikami, které často neměly s konkrétními proviněními nic společného, nicméně řadě nevinných lidí vpálily cejch kolaboranta a zrádce národa.“ CEBE, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945 - 1948*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2015. 267 s. ISBN 978-80-246-2863-9. s. 91.

²⁰ Významné postavení si takto v České národní radě zajistila skupina kolem Františka Bauera, která dohlížela nad ČTK a tiskovým odborem. CEBE, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945 - 1948*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2015. 267 s. ISBN 978-80-246-2863-9. s. 59.

podobat své protektorátní předchůdkyni. Ministerstvo informací tehdy ovládl Václav Kopecký, prvorepublikový poslanec a jeden z komunistických představitelů, který strávil válku v moskevském exilu²¹. Propojení mezi ním a novou spolkovou organizací přinášelo výhody oběma zúčastněným. Ministerstvo informací tak ovlivňovalo ideovou náplň některých médií a členové Svazu těžili z přízně ministerstva například formou materiálních výhod (viz níže).

Do agendy Ministerstva informací, jež bylo nově zřízeno ústavním dekretem prezidenta republiky²², spadala oblast kinematografie, periodického i neperiodického tisku a rozhlasového vysílání²³. Podle nového pojetí měl tisk sloužit zájmům lidu, národa a státu. Z tohoto důvodu nad ním ministerstvo začalo vykonávat přísný dohled a vydávání periodik regulovalo. Jednak tím, že udělovalo povolení k vydávání pouze vybraným titulům, jednak například přidělováním papíru, jehož byl po válce nedostatek. Rovněž rozhlasové vysílání bylo tímto ministerstvem kontrolováno. Nově měl rozhlas mj. podporovat politiku vlády Národní fronty, což se také dělo²⁴.

Dále si doba vyžadovala přijetí jakékoliv právní úpravy, jež by stanovila novinářské pravomoci, jakož i pravomoci celých médií. Té se však dočkala až dva roky po konci války, a to v podobě zákona o postavení redaktorů a Svazech novinářů²⁵.

Posledním aktuálním tématem, jemuž se mediální instituce po válce věnovala, byla otázka materiálních a finančních výhod pro členy nově vznikajícího Svazu českých novinářů. Ti se jako mnoho jiných snažili pro sebe získat co největší podíl z konfiskovaného německého majetku nebo z majetku kolaborantů. Hlavní zájem měli o nemovitosti, jakými byly například Kramářova vila ve Vysokém nad Jizerou nebo vila Rodina v Luhačovicích. Dále se zasazovali o získání finančních prostředků, ale i výhod v podobě zvýhodněného jízdného nebo nadstandardního přidělu potravin, oblečení či cigaret. Díky úzkým vazbám na Ministerstvo informací, konkrétně na Václava Kopeckého, nebyl problém většinu benefitů novinářům poskytnout²⁶.

²¹ BROD, Toman. *Osudný omyl Edvarda Beneše 1939 – 1948: Československá cesta do sovětského područí*. 2. vydání. Praha: Academia, 2002. 700s. ISBN 80-200-0971-X. s. 243.

²² ústavní dekret prezidenta republiky č. 1/1945 Sb., o nové organizaci vlády a ministerstev v době přechodné ze dne 2. dubna 1945

²³ BEDNAŘÍK, Petr. JIRÁK, Jan. KÖPPOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: Od počátku do současnosti*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 2011. 448s. ISBN 978-80-247-3028-8. s. 227.

²⁴ dtto. s. 227 – 232.

²⁵ Zákon č. 101/1947 Sb., o postavení redaktorů a o Svazech novinářů ze dne 24. 6. 1947 (toho dne nabyl i účinnosti).

²⁶ . CEBE, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945 - 1948*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2015. 267 s. ISBN 978-80-246-2863-9. s. 65.

V následujícím roce se pak pozornost upřela na zřízení studijního aparátu, který měl mj. produkovat profesionální novináře zastávající postoje odpovídající dobové ideologii. Uchazeči o žurnalistické vzdělání mohli od října 1945 studovat Vysokou školu politickou a sociální²⁷.

Za masová média poválečné doby považujeme především tisk a rozhlas, přičemž význam rozhlasu za války značně vzrostl. Rozhlas totiž oproti tisku umožňoval jednoduché šíření zpráv přes protektorátní hranice a přitom nebyl tak materiálně náročný jako tisk²⁸. Tento fenomén pokračoval i v poválečných měsících. V květnu 1945 počet posluchačů převyšoval počet čtenářů tištěných periodik. V pozdějších letech se pak počet koncesionářů oproti válečné době zdvojnásobil²⁹. Dalším specifickým médiem této doby, které však informovalo o aktualitách jen zřídka, a to v rámci filmových týdeníků, byla kinematografie. Důležitou roli na mediální scéně hrála také Československá tisková kancelář (ČTK).

2.2 *Obnova tisku*

Nejen novináři, ale i tisk jako takový byl podroben důkladnému přezkumu, po němž následovalo rozhodnutí o další přípustnosti nebo nepřípustnosti vydávání periodika. Mnoho titulů tak čekalo zastavení³⁰ nebo případná úprava názvu a obsahu, která je měla odlišit od minulosti³¹. Na druhé straně byla znovuobnovena řada periodik, jejichž vydávání přerušila doba protektorátu³². Vznikaly taktéž nové tituly jako například Mladá fronta, Svobodné noviny, Zemědělské noviny nebo deník Práce.

2.3 *Obnova rozhlasového vysílání*

Zatímco před válkou byl rozhlas považován za médium, které primárně poskytovalo kulturní rozptýlení nebo své čtenáře jinak vzdělávalo, po válce se zaměřil na organizaci

²⁷ CEBE, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945 - 1948*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2015. 267 s. ISBN 978-80-246-2863-9. s. 65.

²⁸ BEDNAŘÍK, Petr. JIRÁK, Jan. KÖPPOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: Od počátku do současnosti*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 2011. 448s. ISBN 978-80-247-3028-8. s. 218.

²⁹ MAŠKOVÁ, Tereza. *Hrdina.cz* [online]. [cit. 2016-11-15]. Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/bitvaorozhlas/vrozhlase/_zprava/rozhlas-po-valce--1469511>.

³⁰ Kupříkladu deníky Národní politika, Venkov, Večer. BEDNAŘÍK, Petr. JIRÁK, Jan. KÖPPOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: Od počátku do současnosti*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 2011. 448s. ISBN 978-80-247-3028-8. s. 233.

³¹ České slovo bylo přejmenováno na Svobodné slovo, Lidové listy se změnilo na Lidovou demokracii apod. *dtto*

³² Například Právo lidu a Rudé právo, ale ne všechny předválečné listy čekalo obnovení. Lidový deník nebo Národní listy již po válce nevycházely. *dtto*

veřejného života³³. Jeho hlavní funkcí bylo nově především zprostředkování zpravodajství, výzev, pokynů úřadů, informací o pohřešovaných apod. Takto Český rozhlas informoval o návratu lidických žen do republiky³⁴, vyzýval občany, aby pomohli hledat lidické děti³⁵ nebo organizoval sbírku na pomoc při obnově Lidic³⁶.

Po druhé světové válce obnovila vysílání nejen ústřední pražská stanice, ale také řada stanic regionálních, jakými byly Brno, Moravská Ostrava, Bratislava, Košice a časem i Svinov. Do tohoto seznamu ještě v květnu přibýly stanice v Plzni a Českých Budějovicích, o měsíc později též v Hradci Králové³⁷.

³³ MAŠKOVÁ, Tereza. *Hrdina.cz* [online]. [cit. 2016-11-15]. Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/bitvaorozhlas/vrozhlase/_zprava/rozhlas-po-valce--1469511>.

³⁴ viz podkapitola Osudy přeživších

³⁵ AF00517/1 *Archiv Českého rozhlasu, Archivní fond*. Nahrávka Žena z Lidic – M. Jedličková. 5. září 1945.

³⁶ MAŠKOVÁ, Tereza. *Hrdina.cz* [online]. [cit. 2016-11-15]. Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/bitvaorozhlas/vrozhlase/_zprava/rozhlas-po-valce--1469511>.

³⁷ *ditto*.

3 O čem se psalo a vysílalo v souvislosti s lidickou tryznou před 10. červnem

Hned na počátku je nutné uvést zásadní rozdíl mezi tím, kolik prostoru tématu Lidic věnovalo Právo lidu jakožto deník tehdejší významné vládní strany³⁸ a kolik ostatní tištěná média. Dalo by se poznamenat, že se zde příznivě projevila jakási vládní odpovědnost za informování o ztracených občanech. Zatímco Právo lidu přinášelo průběžné aktuální zprávy týkající se návratu lidických žen a hledání odvečených dětí téměř okamžitě po konci války (a tento trend si zachovalo ještě dlouho po konání pietního aktu), v ostatních periodikách se začaly podobné články objevovat až koncem května, a to velmi zřídka.

Pokud již média psala o Lidicích, pak převážně připomínala hrůznou událost jako takovou. Ojedinělou květnovou výjimkou byly články Svobodného slova a Lidové demokracie o pouti zahraničních novinářů do míst, kde kdysi stávala dnes již vypálená vesnice³⁹. Tuto zprávu pak blíže rozvedly Svobodné noviny den před lidickou pietou⁴⁰ (viz podkapitola Mezinárodní uctění památky Lidic). Naproti tomu Mladá fronta se zaměřovala převážně na šíření nenávisti vůči Němcům jako celému národu, oslavě Sovětského svazu, jejího vůdce a Rudé armády. O britských, amerických či francouzských zástupcích se v tomto periodiku nedočteme nic. Stejně tak nevěnovalo pozornost ani iniciativě britských horníků „Lidice shall live“ (viz tamtéž).

S blížícím se výročím vypálení Lidic, přibližně od 1. června, se v novinových titulcích jméno středočeské vsi objevovalo čím dál častěji. Noviny přinášely mj. informace o předpokládaném programu tryzny, nebo radily, jakým způsobem se lidé mohou na pietní akt dopravit.

³⁸ Deník Právo lidu vydávala Československá strana sociálně demokratická od roku 1893. Vydávání bylo několikrát násilně přerušeno, kupříkladu během druhé světové války jej nahradil deník Národní práce. Nicméně od 12. května 1945 bylo vydávání na krátkou dobu znovuobnoveno (v roce 1948 došlo ke sloučení strany s KSČ, což mělo mj. za následek i zánik stranického deníku). (nesg.). ČSSD.cz [online]. 2013-04-26 [cit. 2016-08-27]. Dostupné z [www: <https://www.cssd.cz/aktualne/aktuality/pred-120-lety-zacalo-vychazet-pravo-lidu-nejvyznamnejsi-list-ceske-socialni-demokracie/>](https://www.cssd.cz/aktualne/aktuality/pred-120-lety-zacalo-vychazet-pravo-lidu-nejvyznamnejsi-list-ceske-socialni-demokracie/).

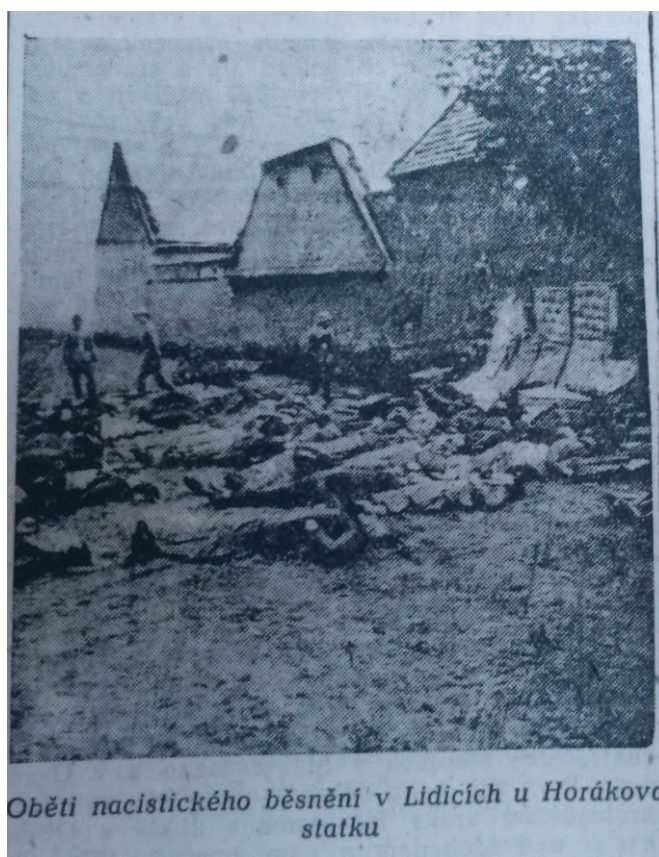
³⁹ Dne 30. května se do Lidic vypravili Norman Clark z London News Chronicle, Cornelius Ryan z London Daily Telegraph, Marcel Picard z Agence France Press, Robert Petiot z Paris Newsreel Pool, Seagham Maynes z Reuters London a Edward Pall z Associated Press. Zdroj: (nesg.). Zahraniční novináři na místě Lidic. *Svobodné slovo*, 31. května 1945, ročník 1, č. 17, s. 3. Tato skupina zahraničních zástupců a světových agentur se vydala spolu s náměstkem přednosty Tiskového odboru ministerstva informací Václavem Žižkou poklonit památce lidických mužů. Zdroj: (nesg.) Zahraniční novináři v Lidicích. *Lidová demokracie*, 31. května 1945, ročník 1, č. 18, s. 2.

⁴⁰ BERNÁŠKOVÁ, Alena. That is Lidice. *Svobodné noviny*, 9. 6. 1945, ročník 1, č. 16, s. 1 – 2.

Český rozhlas, podle dochovaných záznamů, před samotnou tryznou ve sledovaném období o Lidicích nevysílal vůbec. Podle výpovědi lidické ženy však právě rozhlas, stejně jako Právo lidu, zveřejňoval jména žen, jež se navracely do vlasti. Jak uvádí Jaroslava Skleničková, jmenný seznam jejich skupiny poskytl rozhlasu Antonín Zápotocký⁴¹, který spolu s Jaromírem Dolanským jen shodou okolností opustil sovětský repatriční tábor dříve⁴². Tento seznam s lidickými ženami sepsala dvacetiletá Miloslava Suchánková, sestra pamětnice⁴³.

3.1 Připomenutí příběhu české vsi

Články připomínající lidickou tragédii začaly vycházet až deset dní před plánovanou tryznou. V největší míře se redaktoři sledovaných periodik zaměřovali na samotné zopakování historických faktů. Především uváděli, co se v Lidicích odehrálo v noci 9. a nad ránem 10. června 1942 a jaký následný osud čekal lidické muže, ženy a děti. Jen pro příklad to byly články „LIDICE! Předehra tragédie“⁴⁴ a „LIDICKÁ HRŮZA“⁴⁵, jež se snažily z velké části o objektivní zachycení

Oběti nacistického běsnění v Lidicích u Horákova statku

⁴¹ Antonín Zápotocký byl až do roku 1945 vězněn v koncentračním táboře v Sachsenhausenu a jeho manželka Marie, spolu s lidickými ženami, v Ravensbrücku. (nesg.). *Vláda České republiky* [online]. [cit. 2016-09-15]. Dostupné z [www: < https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/rejstrik-predsedu-vlad/antonin-zapotocky-443/ >](https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/rejstrik-predsedu-vlad/antonin-zapotocky-443/). ZÁPOTOCKÁ, Marie. *Můj život s Antonínem Zápotockým*. Vyd. 1. Říčany u Prahy: Orego, 2001. 168s. ISBN 80-861-1771-5.

⁴² „Koncem května přijelo do tábora osobní auto z Čech – syn hledal svého otce, který byl vězněn v Sachsenhausenu. Našel ho u nás a kromě něj vzal s sebou zpátky ještě dva muže. Jedním z nich byl Antonín Zápotocký, který náš jmenný seznam předal do Českého rozhlasu v Praze.“ SKLENIČKOVÁ, Jaroslava a k vyd. připravila Jana HAVLÍKOVÁ. *Jako chlapce by mě zastřelili...: Příběh nejmladší lidické ženy*. Vyd. 1. Praha: Prostor, 2006. 158s. ISBN 80-726-0164-4. s. 95.

⁴³ Výpověď lidické ženy Jaroslavy Skleničkové (za svobodna Suchánkové), která byla uskutečněna dne 14. 9. 2016 v Lidicích.

⁴⁴ (nesg.). LIDICE! Předehra tragédie. *Rudé právo*, 8. června 1945, ročník 25, č. 28, s. 1.

⁴⁵ (nesg.). LIDICKÁ HRŮZA. *Rudé právo*, 10. června 1945, ročník 25, č. 30, s. 3.

události. „...Celkem bylo popraveno 174 mužů, přítomných v Lidicích, k nimž přistoupilo ještě dalších 10 mužů, vracejících se z noční směny, kteří postupně byli odváděni na zahradu a zde stříleni, takže počet se zvýšil na 184. Tento počet se však zvyšuje ještě o několik mužů z Poldiny huti, kteří kritické noci měli směnu a vrátili se zpět do Lidic, když slyšeli salvy z pušek. Byli však velitelem závodní stráže Stöghauerem zadrženi a předáni gestapu...“⁴⁶

Noviny přinášely výpovědi očitých svědků – jak nacistických vojáků, kteří se zrudnosti aktivně účastnili, tak židovských vězňů, jež byli po vyvraždění mužů přivezeni, aby těla odklidili⁴⁷. Rovněž lidé ze sousedních vesnic se podělili o své hrůzné vzpomínky. „To jsme šli tudy naposled devátýho. Večer. A najednou proti nám vojáci. To bylo v červnu ve dvačtyřicátým. Postavili nás ke stodole. Hlavou ke zdi. Vzali nám legitimace. A poslali pro starostu z Lidic, to byl Hejma, musel říct, kdo je z jeho obce. Ty potom odvedl. Já jsem z Dubče. To je ta ves vedle. Ráno v pět jsem slyšel, jak někdo běhá kolem. Kouknu z okna. A už slyším mašinkvéry. Do toho štěkot psů. My jsme si tu mysleli, že zabíjejí psy, a zatím vraždili lidi. Od hřbitova začal hořet první dům. To bylo už sedm. Nejdřív to všechno chtěli zapálit. I brambory, ale potom odvezli i dveře.“⁴⁸

Další texty (především v Rudém právu a Mladé frontě) obsahovaly, jak bychom dnes řekli, spoustu „omáčky“, která zde tvořila podstatný rys již levicově směřující vlády. Nelze si nepovšimnout hned několika výrazných komunikačních prvků, které celý článek činily agitátorsky-politickým. Při pozorném čtení v něm nalezneme mnoho emocionálně vypjatých slovních spojení, které se k, ač nepopsatelně brutální a zločinné, tragédii nehodí. „...a jemuž byly odvečeny do mučírny vděky ženství i všechna rašící toužebnost dívek [...] kankánu gestapáckého běsnění nestačila všechna srdce lidických občanů, zvěř, majetek a zdivo i zařízení obydlí, ale vrhl se ještě, jako pomínut mstou, i na dávno zesnulé [...] i k té legendárně slavné armádě SSSR dolétla zvěst o Lidicích [...]. heslo, které změnilo vojensky neškolené chlapce Velké Prahy v odvážné vrhače pancéřových pěstí...“⁴⁹.

⁴⁶ dtto. Počet zastřelených mužů se shoduje s číslem uvedeným v publikaci PhDr. Stehlíka. STEHLÍK, Eduard. *Lidice: příběh české vsi*. Vyd. 1. Praha: V ráji, 2004, 135 s. ISBN 80-867-5813-3. s. 115.

⁴⁷ (nesg.). Svědectví. *Svobodné slovo*, 10. června, ročník 1, č. 26, s. 2.

⁴⁸ (nesg.). Tady byly Lidice. *Mladá fronta*, Deník svazu české mládeže, 5. června 1945, ročník 1, č. 25, s. 1.

⁴⁹ KONRÁD, Karel. Lidice. *Rudé právo*, 10. června 1945, ročník 25, č. 30, s. 1.

Mimoto se připomínal pojem Lidic, jenž ve světě stále rezonoval⁵⁰, stejně tak jako význam, který Lidice měly pro další mezinárodní poválečné vnímání Československa⁵¹. „Právě případ Lidic ukazuje, že velký a hluboký smysl odboje proti Němcům nezávisel jen na jeho dočasném vojenském úspěchu, ale že i smrt byla slavnou službou našemu národnímu boji [...] Kdyby všichni zaujali jen vyčkávací stanovisko, kdyby nikdo nepokračoval v boji proti Němcům [...] jak by se projevilo naše národní stanovisko proti Němcům?“⁵²

Aby byl příběh Lidic zachován budoucím generacím, pověřila Česká národní rada historika, památkáře a publicistu Cyrila Merhoutu zachycením dějin obce⁵³. Ještě před tryznou se mu podařilo sepsat alespoň malou útlou publikaci, která informovala o zásadních událostech. Celý projekt spadl pod tehdejší Ministerstvo informací⁵⁴. Knihu s prostým názvem *Lidice* vydalo ještě téhož roku nakladatelství Orbis.

3.2 Osudy přeživších

V květnu roku 1945 se v tehdejších periodikách začaly objevovat první články zmiňující se o návratu zajatců z koncentračních táborů. Takovým názorným příkladem může být článek Rudé fronty z 31. května⁵⁵, v němž se dočítáme o 200 zajatcích, kteří byli osvobozeni a 30. května v 19 hodin dovezeni auty do Prahy. Mezi těmito lidmi mohly být teoreticky také některé lidické ženy, jež strávily tři roky v koncentračním táboře v Ravensbrücku⁵⁶. O tom, jaké hrůzy se v podobných táborech děly, referovala především Mladá fronta ve svém seriálu „Žili v ostnatých drátech“⁵⁷, který vycházel od

⁵⁰ Od chvíle, kdy Goebbelsův rozhlas uvedl zprávu o tom, co bylo provedeno s Lidicemi, se informace nezadržitelně šířila po celém světě. Lidé z různých částí zeměkoule byli konsternováni a snažili se o to, aby jméno Lidic nikdy nebylo zapomenuto. FÜRTH, Julius. Význam Lidic. *Svobodné noviny*, 10. června 1945, ročník 1, č. 17, s. 1. „...právě jméno Lidic se stalo pro celý svět symbolem upřímné účasti na trpkém českém osudu...Lidice byly dramaticky vzorným vykřičníkem k svědomí světa snad nevšimavého a v té době si spíše hledícího svých vlastních zájmů...“ SKYBA, Zikmund. Lidice. *Právo lidu*, 10. června 1945, ročník 48, č. 26, s. 1.

⁵¹ Lidická tragédie, která byla odvetou nacistů za atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha, především pak ale samotný hrdinský čin odbojářů, jakož i vystupování exilové vlády jasně demonstrovaly nesouhlas českého obyvatelstva s okupací. Tyto okolnosti hrály důležitou roli v poválečné politice. Nebylo pochyb, že jako země stojí Československo na straně vítězných mocností.

⁵² (nsg.). Politický smysl obětovaných životů. *Mladá fronta*, Deník svazu české mládeže, 10. června 1945, ročník 1, č. 30, s. 1.

⁵³ (nsg.). Monografie o Lidicích. *Mladá fronta*, Deník svazu české mládeže, 8. června 1945, ročník 1, č. 28, s. 3.

⁵⁴ (nsg.). Knížka o Lidicích. *Svobodné noviny*, 10. června 1945, ročník 1, č. 17, s. 2.

⁵⁵ (nsg.). Také vězňové z Ravensbrücku se navrátili. *Rudé právo*, 31. května 1945, ročník 25, č. 21, s. 2.

⁵⁶ SKLENIČKOVÁ, Jaroslava a k vyd. připravila Jana HAVLÍKOVÁ. *Jako chlapce by mě zastřelili...: Příběh nejmladší lidické ženy*. Vyd. 1. Praha: Prostor, 2006. ISBN 80-726-0164-4. s. 61.

⁵⁷ (nsg.). Žili v ostnatých drátech. *Mladá fronta*, Deník Svazu české mládeže, 31. 5. 1945, ročník 1, č. 20, s. 2.

29. května do 1. června. Naproti tomu o dalším osudu občanů z Lidic se v tomto periodiku před tryznou ani po ní nedozvíme nic.

Již 1. června přinesly noviny radostnou zprávu o blížícím se návratu lidických žen do vlasti⁵⁸. Toho dne skutečně autobusy s českými ženami přejížděly hranici⁵⁹. Jak se dočteme v *Právu lidu*, Červený kříž pod vedením poručíka Jiráskova vyslal koncem května z vlastní iniciativy do Ravensbrücku výpravu dvou autokarů. Našel tak část zajatkyň, které byly nejprve rozptýlené po okolí (nacistické vedení se snažilo tábor narychlo přemístit⁶⁰), ale postupně se shromažďovaly v repatriačních táborech Rusů nebo Američanů. Následně 2. června odpoledne bylo šedesát jedna lidických občanek dovezeno zpět do Kladna, padesát šest dalších v koncentračním táboře zahynulo. Ženy byly přivezeny na několika autokarech s popisy „*Bolest a utrpení prohloubily lásku k národu*“ nebo „*Lidické ženy se vracejí ku práci pro národ*“ a přilepenými fotografiemi Beneše a Stalina⁶¹.

Tato mediální zpráva z velké části odpovídá pamětem paní Skleničkové⁶². Avšak na rozdíl od článku lidická žena hovoří o skupině pouze čtyřiceti šesti lidických žen, jež byla osvobozena Rusy, převezena nejprve do Nového Brandenburku, a odsud pak již 2. června dorazila do Kladna. Zda na autobusech skutečně visely nápisy a fotografie si ovšem již nevybavuje.

Ihned po příjezdu byly ženy podrobeny lékařské prohlídce a ubytovány v kročehlavské kolonii po Němcích nebo u svých příbuzných⁶³. K tomuto oznámení byl

⁵⁸ (nesg.), Lidické ženy se vracejí. *Svobodné slovo*, ročník 1, č. 18, 1. června 1945, s. 4.

⁵⁹ SKLENIČKOVÁ, Jaroslava. *Vzpomínky mě stále tíží*. Vyd. 1. Nymburk: Nakladatelství VEGA-L, 2016. 100s. ISBN 978-80-88072-07-2. s. 67.

⁶⁰ Jak uvedla jedna z lidických žen, Miloslava Suchánková: „*V pátek 27. dubna 1945 byla vyhlášena evakuace tábora a začaly být vypravovány transporty smrti. Toho se zúčastnily prakticky všechny lidické ženy, protože žádná z nás v revíru v Ravensbrücku nezůstala. Zpočátku jsme se schovávaly v lágru a nechtěly jsme na pochod odejít. Poněkud paradoxně jsme se za jeho zdmi cítily bezpečněji než venku. Říkaly jsme si, že u Spojenců jsou koncentrační tábory v povědomí, jistě vědí, kde stojí, nebudou nás bombardovat a přijdou nám na pomoc. Jenže nakonec se objevila fáma, že tábor bude SS-many vyhozen do povětří, a tak jsme se raději k transportu dostavily.*“ STEHLÍK, Eduard. *Lidická vzpomínání*. Vyd. 1. Praha: Pro Památník Lidice vydala Jitka Kejřová, nakladatelství V RÁJI, 2007. 151s. ISBN 978-808-6758-459, s. 116.

⁶¹ (nesg.). Ženy z Lidic se slavně vracejí. *Právo lidu*, 3. června 1945, ročník 48, č. 20, s. 1.

⁶² „*Zápotocký odvezl z Nového Brandenburku do Českého rozhlasu seznamy s českými ženami. Naše Míla je sama v jejich kanceláři sepisovala. Tak se o nás dozvěděly kladenské hutě. Netušili ale, kolik nás tam je, protože v rozhlase jmenovali i ostatní Češky, takže pro nás z Kladna poslali dva autobusy. My z Lidic jsme se nakonec vešly do jednoho. Do toho druhého vzali ostatní Češky, které vezli do Prahy. Prvního června jsme přejížděly hranice, na kterých už čekala kladenská posádka. Hrála hymnu. Od té doby ji nemohu slyšet, aniž by mi nezvlhly oči.*“ Výpověď lidické ženy Jaroslavy Skleničkové (za svobodna Suchánkové), která byla uskutečněna dne 14. 9. 2016 v Lidicích.

⁶³ (nesg.). Ženy z Lidic se slavně vracejí. *Právo lidu*, 3. června 1945, ročník 48, č. 20, s. 1.

na druhé straně přiložen jmenný seznam navrátilivších⁶⁴. Jak se postupně navracely i ostatní z celkem 143 nalezených žen (byly dovezeny nejen z Ravensbrücku, ale i kupříkladu z Hamburku⁶⁵), podobné seznamy se ještě v několika dalších číslech tohoto periodika objevily. Jednalo se o nezkreslené, objektivní informace.

Mezi pozdějšími informacemi však nepřesnosti nalezneme. Například zcela chybné je tvrzení, že oběti už před návratem do vlasti věděly, co se stalo s Lidicemi. To se dozvěděly až po svém příjezdu 2. června od známých a příbuzných⁶⁶. Poněkud mysticky vyznívá zmínka o dopise z roku 1943, který měla údajně poslat lidická žena Květa Hroníková z koncentračního tábora svým příbuzným. Svěřuje se v něm, že se jí v noci zdálo o Lidicích. Ve snu šla do míst, kde kdysi ležela ves, ale nyní v údolí nebylo nic jiného než mnoho lidí, kteří pokládali květiny na zem a plakali⁶⁷.

Co se týče lidických dětí, psalo o nich opět pouze Právo lidu. První ucelené informace vyšly o těch nejmenších, tedy o dětech, kterým v době tragédie nebyl ještě

⁶⁴ (nesg.). Seznam žen z Lidic, které se již vrátily. *Právo lidu*, 3. června 1945, ročník 48, č. 20, s. 2.

⁶⁵ (nesg.). Další lidické ženy se vrátily. *Právo lidu*, 8. června 1945, ročník 48, č. 24, s. 2.

⁶⁶ „Teprve na tom Kladně jsem se dozvěděla, že táta není.“ Výpověď lidické ženy Jaroslavy Skleničkové (za svobodna Suchánkové), která byla uskutečněna dne 14. 9. 2016 v Lidicích.

⁶⁷ (nesg.). Útržky příběhů.... *Právo lidu*, 10. 6. 1945, ročník 48, č. 26, s. 3.

ani rok. Již 27. května se lze v novinách dočíst, že 7 takovýchto dětí bylo nejprve dáno do nalezince na Vinohradech, poté do nemocnice na Karlově náměstí a konečně do domovů v Krči. Šest dětí se šťastně vrátilo domů, jediný čtyřměsíční František Černý v zajetí zemřel⁶⁸. Po ostatních dětech se dále intenzivně pátralo. Velké naděje se vkládaly do výsledku K. H. Franka. „*Vrah českých lidí K. H. Frank svaluje vinu na Lidicích na „berlínská místa“.* Je to však vykrucování a je to vědomá lež. Frank ví o Lidicích všechno a musí všechno vypovědět [...] A tudíž při nejbližším výsledku musí Frank odpovědět na otázku, kde jsou lidické děti. Bylo jich 110. Vrátilo se jich zatím 9. Kde je tedy 101. dítě z Lidic?“⁶⁹. Bohužel bližší směřovatná odpověď ani v jednom z výsledků, dokonce ani před soudem v Norimberku, nezazněla.

V reakci na květnový článek se se snahou pomoci ozvala paní Jindřiška Celerová, která pracovala jako instruktorka v Masarykově státní škole zdravotní a sociální péče v Praze 12, Ruská 85. Podle její výpovědi byla za války část této školy zabrána spolkem NSV, který si v ní zřídil Seminar für Jugendleiterinnen, jehož instruktorky pomáhaly rozvážet děti z Lidic na různá přikázaná místa do Říše. Toto svědectví znamenalo důležitou stopu v dalším pátrání. Noviny se obrátily na školní účetní, která uvedla jména německých instruktorek⁷⁰ (mezi těmito bylo uvedeno i jméno Franke, nicméně nejednalo se o příbuznou K. H. Franka, jak se tisk domníval). Jak uvádí Kyncl, tyto dívky byly opravdu dovezeny do kladenského gymnázia, odkud doprovázely děti vlakem do Lodže, tam však jejich společná cesta končila⁷¹.

Další stopou byl zveřejněný dopis dvou lidických chlapců poslaný dne 30. června 1942 z Litzmannstadtu do Buštěhradu příbuzným. Prosí v něm především o jídlo a nějaké německé kovové koruny⁷². Podobných dopisů ze stejného dne bylo následně nalezeno ještě 14⁷³. Jedná se o poslední informace o pohřešovaných dětech. Jejich další osud není dodnes znám⁷⁴.

⁶⁸ BENEŠ, Richard. Lidice, poutní místo českého národa. *Právo lidu*, 27. 5. 1945, ročník 48, č. 14, s. 4.

⁶⁹ (nesg.) Otázka, na niž čeká celý národ. Frank musí říct, kde jsou děti z Lidic. *Právo lidu*, 7. 6. 1945, ročník 48, č. 23, s. 1.

⁷⁰ (nesg.). Seznam nacistických pomahaček. Po stopách nešťastných dětí z Lidic. *Právo lidu*, 8. 6. 1945, ročník 48, č. 24, s. 1.

⁷¹ KYNCL, Vojtěch. *LIDICE: Zrození symbolu*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2015. 601s. ISBN 978-80-200-2482-4. s. 252.

⁷² (nesg.). Útržky příběhů... *Právo lidu*, 10. 6. 1945, ročník 48, č. 26, s. 3.

⁷³ MACKOVÁ, Jolana. ULRICH, Ivan. *Osudy lidických dětí: vzpomínky, svědectví, dokumenty*. Vyd. 1. Nymburk: VEGA-L, 2003. 101s. ISBN 80-903163-9-5. s. 29.

⁷⁴ Podle většinové odborné literatury bylo 82 „dětí neschopných poněmčení“ zavražděno v nákladních autech výfukovými plyny nedaleko vyhlazovacího tábora v Chelmnu. Nicméně tato domněnka není nevyvratitelná a stále se o ní spekuluje. *Cesty dětí* [dokumentární film]. Režie Martin VADAS. Česká republika, 2015. Podle výpovědi polské ošetřovatelky Makowské a řeči pronesené Heindrichem

Stejně tak jako o lidických ženách, i o lidických dětech se nesly nepravdivé zvěsti. Kupříkladu ve Svobodných novinách ze dne 5. června nalezneme článek, který referuje o malých občanech vypálené vsi jako o poněmčených dětech se vštípenou nacistickou ideologií. „*Některé mají zmrzačené ruce, jiným okleštili perverzní žaláři rozum a jazyk. Nedovedou ani slovíčka v řeči svých matek [...] Hostitelům lidických dětí běží mráz po zádech, když chlapci i dívky poklekají před postelemi a počnou falešně zpívat odrhovačku, již zvali Němci svou hymnou. Deutschland, Deutschland, über alles...*“⁷⁵. V té době se však ještě žádné z dětí „poněmčení schopných“ nevrátilo⁷⁶ (až na Evičku Kubíkovou – viz podkapitola Zahájení lidického aktu), tudíž není jasné, z jakého zdroje autor textu vycházel. Pravděpodobně se jednalo o smyšlenou domněnku.

V novinách se jedenkrát objevila také zmínka o lidickém muži Štorkovi, který údajně nebyl v době tragédie ve vsi. Po nějakou dobu se skrýval u svého bratra v Chýňavě, ale poněvadž si byl vědom nebezpečí, jaké bratrovi a jeho rodině hrozilo, odešel po třech týdnech a od té doby jej nikdo neviděl⁷⁷. Pravdivost této zprávy se autorce nepodařila ověřit. Nicméně muž tohoto jména je ve Stehlíkově knize uveden mezi zastřelenými lidickými oběťmi⁷⁸.

3.3 „Německá otázka“

Celá problematika týkající se německy mluvícího obyvatelstva⁷⁹ byla po válce značně vyostřená. Po dobu protektorátu se ve společnosti kumulovala potlačená protiněmecká nálada, která teď mohla naplno propuknout. Tentokrát se již představitelé státu ani široká veřejnost nesnažili vyřešit problémy mezi československým obyvatelstvem a

Himmlerem před členy SS v Poznani je však bohužel smrt dětí velice pravděpodobná. KYNCL, Vojtěch. *LIDICE: Zrození symbolu*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2015. 601s. ISBN 978-80-200-2482-4. s. 269.

⁷⁵ ŠIMONEK, Vojmír. Srovnáno se zemí. *Svobodné noviny*, 5. června 1945, ročník 1, č. 12, s. 2.

⁷⁶ MACKOVÁ, Jolana. ULRICH, Ivan. *Osudy lidických dětí: vzpomínky, svědectví, dokumenty*. Vyd. 1. Nymburk: VEGA-L, 2003. 101s. ISBN 80-903163-9-5. Kapitola Konec ... a pro některé i nový začátek.; *Cesty dětí* [dokumentární film]. Režie Martin VADAS. Česká republika, 2015.

⁷⁷ (nesg.). Útržky příběhů... *Právo lidu*, 10. 6. 1945, ročník 48, č. 26, s. 3.

⁷⁸ STEHLÍK, Eduard. *Lidice: příběh české vsi*. Vyd. 1. Praha: V ráji, 2004, 135 s. ISBN 80-867-5813-3. s. 75.

⁷⁹ Pojem „německy mluvící obyvatelstvo“ uvádí ve své publikaci kolektiv autorů v čele s A. von Arburgem, T. Dvořákem a D. Kovaříkem, neboť podle jejich přesvědčení je etnická příslušnost myšlenkovým konstruktem, který nelze aplikovat jako objektivní a jednoznačné kritérium výzkumu. ARBURG, Adrian von. DVOŘÁK, Tomáš. KOVAŘÍK, David. *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. Vyd. 1. Brno: Matice moravská, Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2010. 534 s. ISBN 978-80-86488-70-7.

národnostní menšinou kompromisem tak, jako v předchozích letech⁸⁰. Nyní nastala jiná situace. Druhá světová válka způsobila tolik utrpení a zanechala po sobě mnoho nenapravitelných křivd, přes které nebylo možno se přenést. Nacistická totalitní diktatura zasáhla silně životy všech protektorátních občanů. Po šest let ovlivňovala téměř každou jejich oblast. Lidé si nacismus přímo pojili s německou menšinou, které se proto ihned po konci války chtěli co nejdříve zbavit. Ve společnosti se tedy často projevoval fenomén kolektivní viny. Navíc se českoslovenští občané báli o svou vlastní národní existenci⁸¹. Právě tyto dva aspekty zapříčinily brutální⁸² poválečné odsuny. Koncem dubna 1945 bylo v českých zemích evidováno kolem 3,1 milionů sudetských Němců. Po drastických odsunech jich v Československu zbylo něco kolem 2/3 z původního počtu⁸³. Nezbytnost provést vysídlení německy mluvícího obyvatelstva zdůrazňoval i prezident Beneš. Stejně tak mu byl nakloněn Košický vládní program a později Ústava 9. května roku 1948⁸⁴. Období před lidickou tryznou bylo časem, kdy se blížila Postupimská konference „velké trojky“, která měla rozhodnout, jak v této věci dále postupovat⁸⁵. Jak tuto situaci zaznamenala média? Do jaké míry se nechala strhnout společenskými náladami?

Autorka by nejprve ráda poukázala na rétoriku Rudého práva. Vše je psáno okázalým stylem s nepřiměřenými výrazy, které do seriózní publicistiky nepatří, jako například „bestie“ nebo „krvavý hodokvas“. Z textu číší jasně subjektivní názor, který má za cíl ještě více radikalizovat pohled na německé obyvatelstvo jako celek, tedy zastává názor

⁸⁰ V období první republiky se vláda snažila o kompromis při řešení menšinové otázky, a to především přijímáním takových právních předpisů, jakými byly kupříkladu župní reforma z roku 1920 (později nahrazena organizačním zákonem) nebo jazykový zákon (zákon č. 122/1920 Sb.). PETRÁŠ, René, Helena PETRŮV a Harald Christian SCHEU (eds.). *Menšiny a právo v České republice*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2009. 355 s. ISBN 978-80-87284-00-1. s. 78 - 84.

⁸¹ PETRÁŠ, René, Helena PETRŮV a Harald Christian SCHEU (eds.). *Menšiny a právo v České republice*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2009. 355 s. ISBN 978-80-87284-00-1. s. 91.

⁸² Jednání vojáků osvobozenecých armád bylo mnohokrát stejně bezcitné jako chování Nacistů za války. Do tzv. Desatera pro československého vojáka v pohraničním území patřila hesla jako „Nepřestaň nenávidět Němce...“, „Bud' tvrdý k Němcům“. I německé ženy a hitlerovská mládež nesou vinu na zločinech Němců“. Jen pro příklad, v jedné vsi, kde funkcionáři MNV nepostupovali vůči Němcům dostatečně tvrdě, byli tito upozorněni, že vojáci ze vsi mohou udělat druhé Lidice. Velkou část nelegálních postupů vedl kpt. Karel Vaš, dlouholetý agent sovětské rozvědky. STANĚK, Tomáš. *Poválečné „excesy“ v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Vyd. 1. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 2005. 366s. ISBN 80-7285-062-8. s. 29 - 31.

⁸³ STANĚK, Tomáš. *Poválečné „excesy“ v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Vyd. 1. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 2005. 366s. ISBN 80-7285-062-8. s. 13.

⁸⁴ PETRÁŠ, René, Helena PETRŮV a Harald Christian SCHEU (eds.). *Menšiny a právo v České republice*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2009. 355 s. ISBN 978-80-87284-00-1. s. 95.

⁸⁵ STANĚK, Tomáš. *Poválečné „excesy“ v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Vyd. 1. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 2005. 366s. ISBN 80-7285-062-8. s. 38.

kolektivní viny. Nabádá čtenáře k tvrdému zakročení nejen vůči nacistům, „háčovským klikám“, ale i vůči celému německému národu, jenž se, podle pozdějších slov prezidenta dr. Edvarda Beneše, provinil vůči českému národu (viz Lidická tryzna). „...aby byly vytrhány všechny dračí zuby Německu [...] Z popele Lidic vyšlehly statisíce jisker nenávisti, vyrostly tisíce národních mstitelů, partyzánů bojovníků [...] budeme budovat svůj nový život a pevně jej zabezpečíme, aby již nikdy bota krvavého německého uchvatitele nevkročila na půdu naší vlasti...“⁸⁶. Takovéto víceméně shodné články se v Rudém právu objevovaly během posledního týdne před tryznou téměř denně.

Stejně tak jako Rudé právo, i Mladá fronta věnovala dostatek prostoru ze svých tehdejších čtyř stran účelové kampani, jejímž neskrývaným cílem bylo šíření nenávisti vůči Němcům. Prakticky v každém čísle lze nalézt hned několik článků, do kterých byla třeba jen vložena věta o tom, že s Němci zatočíme apod., byť ústředním tématem mohla být naprosto nesouvisející informace. To, že rovněž podporovala princip kolektivní viny, vyplývá například z květnového článku, který čtenáři přibližuje atmosféru poválečného odsunu občanů německé a maďarské národnosti⁸⁷: „Je to dnes bohužel velmi častý zjev. Domovnice chodí po domě s „lejstrem“ v ruce a prosí nájemníky, aby svým podpisem potvrdili, že ten, nebo onen Němec se během okupace choval vzorně, že neublížoval Čechům a vůbec, je to prý velmi hodný Němec, který by se tu měl nechat, protože atd. [...] A, opět bohužel, najde se dosti Čechů, kteří svým jménem potvrdí, že ten Němec byl hodný. Celá tato „zachraňovací akce“ Němců je sice pro kočku, ale je příznačná pro smýšlení některých českých dobráčků [...] Ale ptáme se těch německých přísluhovačů: Nestydíte se?“⁸⁸. O pokynu k násilnému vysídlení pohraničí pak informuje autor označující sám sebe za Stráž severu. Osoby, kterých se odsun týkal, si s sebou mohly vzít pouze 30kg zavazadel. V textu se objevuje upozornění, že kdo bude

⁸⁶ (nesg.), NEZAPOMENEME. *Rudé právo*, ročník 25, č. 30, 10. června 1945, s. 1

⁸⁷ Podle ústavního dekretu prezidenta republiky č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské, českoslovenští občané, kteří splňovali dané podmínky, pozbyli československé státní občanství. Nikde však není právně ustanoveno, že by tito lidé měli být násilně vysídleni. Tento „pokyn“ vyplývá pouze z rétoriky tehdejších politiků a médií. Kupříkladu Mladá fronta v článku s názvem „Němci z pohraničí půjdou pryč“ vysvětluje čtenáři, že nelze všechny Němce z pohraničí odsunout naráz, protože by se zmrazily průmyslové podniky, tudíž ČSR tyto obyvatele zatím potřebuje jako pracovní sílu (jednalo se převážně o horníky a dělníky). Nicméně je čtenář vzápětí uklidněn, neboť „Němci byli už zbaveni státní příslušnosti československé a jejich činnost zde je jenom výpomocná“, z čehož je patrné, že autor článku je pravděpodobně přesvědčen o možné zaměnitelnosti pojmů pozbytí státní příslušnosti a omezení svobody pobytu. (nesg.). Němci z pohraničí půjdou pryč. *Mladá fronta*, Deník svazu české mládeže, 30. května 1945, ročník 1, č. 18, s. 3.

⁸⁸ (nesg.). Nestydíte se? *Mladá fronta*, Deník svazu české mládeže, 30. května 1945, ročník 1, č. 18, s. 1.

z výše uvedených po 29. květnu v Liberci zastižen, bude předán lidovému hrdelnímu soudu⁸⁹.

V Právu lidu se ve sledovaném období objevil pouze jeden bojovně pojatý protiněmecký článek, napsaný v duchu „*Naše slovanské srdce nezná slovo msta. Ale odplatu – ano – té se musí Němcům dostat plnou měrou.*“⁹⁰. Svobodné noviny zase v souvislosti s Lidicemi uvedly, že „*zde v Lidicích dokázal Němec, že není člověkem*“⁹¹. Je tedy zřejmé, že se v době, která přišla těsně po válce, často zaměňovala slova nacista a Němec i v jinak umírněných, liberálně smýšlejících periodikách. Naproti tomu ve Svobodném slově se píše především o nacistických zločincích a vražích. Zmínku o Němcích jako národu pak nalezneme v článku Německá zpupnost v Lidicích před 600 lety⁹², v němž Dr. Jaroslav Slavík zdůrazňuje, že se nejedná o první případ agrese, která byla v Lidicích Němci provedena. Konkrétně roku 1309 došlo v Praze k přepadení českých pánů německými měšťany a jejich následnému věznění v Lidicích (v té době vesnici Ludice), jež patřily pražskému měšťanu Pavlíkovi. Zde byli páni donuceni k uznání třetího měšťanského stavu a k přijetí souhlasu se sňatkem šlechtických a měšťanských dětí.

K otázce vztahu československého národa k Němcům se rovněž často vyjadřovaly mocnosti jako SSSR či Velká Británie. Politika Sovětského svazu byla v tomto ohledu neústupná a radikální. Svého „německého nepřítele“ nenáviděl, což se projevilo i v jeho ofenzivě, jejíž dopady mnohokrát postihly i nevinné civilní obyvatele. Anglie si však stále – i v době, kdy vstoupila do války – pohrávala s filosofickou otázkou, zdali jako křesťané mohou vůbec nepřítele nenávidět. Byla zde z jejich strany řada morálních, náboženských i politických zábran. V článku, který vyšel 10 dní po lidické tryzně, se ale vyskytl i trochu odlišný názor jednoho anglického faráře, který tvrdil: „*Já jsem křesťan a Ježíš Kristus nás učil milovat i svého nepřítele. Není však žádného božího přikázání, že mám milovati d'ábla, a náš nepřítel v té válce, toť d'ábel!*“⁹³ Již v průběhu války ve společnosti i mezi politickou reprezentací převládal názor, že národy československý a německý nebudou moci nadále žít v jednom státě⁹⁴.

⁸⁹ Stráž severu. Očista našeho pohraničí započala. *Mladá fronta*, Deník svazu české mládeže, 31. května 1945, ročník 1, č. 19, s. 1.

⁹⁰ (nesg.). Němci jsou nenapravitelní. *Právo lidu*, 5. června 1945, ročník 48, č. 21, s. 1.

⁹¹ ŠIMONEK, Vojmír. Srovnáno se zemí. *Svobodné noviny*, 5. června 1945, ročník 1, č. 12, s. 2.

⁹² SLAVÍK, Jaroslav Dr. Německá zpupnost v Lidicích před 600 lety. *Svobodné slovo*, 7. června 1945, ročník 1, č. 24, s. 2.

⁹³ (nesg.). Lidice a Ležáky v Anglii. *Rudé právo*, 20. června 1945, ročník 25, č. 39, s. 1.

⁹⁴ BEDNAŘÍK, Petr. JIRÁK, Jan. KÖPPOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: Od počátku do současnosti*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2011. 448s. ISBN 978-80-247-3028-8. s. 220.

3.4 Mezinárodní uctění památky Lidic

Dalším tématem, kterému se média v souvislosti s lidickou tryznou věnovala, bylo uznání lidické památky. Ihned po vypálení Lidic se v Evropě i Americe zvedla vlna rozhořčení a odporu proti tomuto zrádnému činu. Bylo jasné, že na Lidice nemůže být nikdy zapomenuto. Jako příklad zde uvedu slavnou větu ministra námořnictva USA Williama F. Knoxe, který již 13. června 1942 prohlásil: „Zeptají-li se nás příští generace, proč jsme bojovali v této válce, budeme jim vypravovat o Lidicích.“⁹⁵

Stejně tak vzniklo pozoruhodné hornické hnutí ve Velké Británii s názvem „Lidice shall live!“, jež založilo fond na stavbu nových Lidic⁹⁶. O federaci anglických horníků a dělníků ze Stocke-on-Trent se v Rudém právu dočteme jakoby mimoděk⁹⁷, v Mladé frontě vůbec. Kdežto v Lidové demokracii i Svobodném slově byla tato informace zmíněna hned několikrát. Lidová demokracie dokonce přinesla vzkaz od předsedy britského národního hornického svazu Willa Lawthera, který jej vyslovil v londýnském rozhlase. Vyjádřil svou lítost nad skutečností, že se nemůže osobně zúčastnit lidického pietního aktu, a slíbil, že do Československa přijede na podzim, aby položil základní kámen mezinárodnímu hornickému ústavu⁹⁸.

⁹⁵ STEHLÍK, Eduard. *Lidice: příběh české vsi*. Vyd. 1. Praha: V ráji, 2004, 135 s. ISBN 80-867-5813-3.

⁹⁶ Tehdejší městský radní a lékař české komunity, Sir Barnett Stross, navrhl, aby se něco učinilo na připomínku strašlivého skutku a tím se také vyjádřila podpora. Všichni obyvatelé Stock on Trent souhlasili se založením fondu na znovuvybudování vsi Lidice po skončení války. K tomuto městu se začala přidávat další britská města. Vybíraly se peníze a po celém světě se začaly pojmenovávat ulice a náměstí na počest Lidic. Barnett Stross a jeho kolegové vybrali 32 000 liber, což byla neuvěřitelná částka, když uvážíme, že v Evropě řádila válka, fungoval přidělový systém a pro dělníky a horníky to byly zlé časy. Lidice – paprsek do tmy [Lidice – A Light Across The Sea]. [dokumentární film]. Natočeno Inspired Film and Video, financováno Heritage Lottery Fund, Velká Británie 2013.

⁹⁷ DRTINA, Prokop Dr. LIDICE. *Svobodné slovo*, ročník 1, č. 26, 10. června 1945, s. 1.

⁹⁸ (nesg.). Poselství britských a kladenských horníků. *Svobodné slovo*, 12. června 1945, ročník 25, ročník 1, č. 27, s. 2.

Svobodné noviny zase 9. června vzpomínaly na návštěvu zahraničních novinářů. Jak už bylo zmíněno v úvodu této kapitoly, zástupci britských, amerických a francouzských médií se přijeli poklonit lidické památce a načerpat bližší informace o tragédii. Novináři přijeli na čtyřech otevřených autech do míst Lidic ve stoje a se sňatými čepicemi. K jejich vozům přišli lidé z Makotřas a popisovali jim onu katastrofu. „...pak je nechali předstoupit po deseti...nazi byli, kulometry‘ nemůže domluvit. Překládám slova. Ale hoši, kteří stojí kolem se svými zápisníky, rozumějí – přestávají si dělat poznámky – stejně nebudou moci zapomenout [...] Američtí novináři mluví k shromáždění o Lidicích založených v pěti amerických státech – mluví o akci americké veřejnosti a horníků na vybudování nových Lidic. [...] ‚Řekněte jim,‘ loučí se američtí novináři, ‚že nikdy nezapomeneme, že Lidice dál půjdou srdci celého světa, že pomůžeme Lidice mstít a budovat, a řekněte jim ... řekněte jim, ať již nepláčí.‘“⁹⁹.

Z Rudého práva a Mladé fronty se však dozvídáme především o sovětských tancích, které nápis Lidice nesly na svém pancíři při osvobození naší vlasti, neboť „Lidice jsou symbolem slovanského bratrství“¹⁰⁰. Kromě toho byl v posledním týdnu před tryznou několikrát vyzdvihnut pomník, který v Lidicích u hrobu lidických mužů postavili a 3. června měli odhalit¹⁰¹ vojáci minometného oddílu Rudé armády (celá posádka se usídlila v blízké vesnici Běloky¹⁰²). Nicméně v článku Mladé fronty z 5. června se dozvídáme, že odhalení bylo přesunuto až na další neděli, tedy den konání tryzny¹⁰³. Akce musela být pravděpodobně přeložena na poslední chvíli, neboť se toho dne u památníku sešlo mnoho lidí z okolních vesnic a Kladna. Pomník z žulového kamene, ozdobený černou mramorovou deskou, pokrýval následující text: „*Lidickým občanům – obětem německo-fašistických okupantů od rudoarmějců, seržantů a důstojníků jednotky hrdiny Sovětského svazu plukovníka Pankova*“.¹⁰⁴

Nutno taktéž zmínit válečný kříž, který byl Lidicím udělen prezidentem Benešem ještě v exilu roku 1942. Toto vyznamenání prezident předal tehdejšímu předsedovi vlády dr. Janu Šrámkovi, aby jej u sebe uschoval a po válce předal nově postaveným Lidicím. Tato informace se však tiskem jen mihla¹⁰⁵.

⁹⁹ BERNÁŠKOVÁ, Alena. That is Lidice. *Svobodné noviny*, 9. 6. 1945, ročník 1, č. 16, s. 1 – 2.

¹⁰⁰ (nesg.). NEZAPOMENEME. *Rudé právo*, 10. června 1945, ročník 25, č. 30, s. 1.

¹⁰¹ (nesg.). Rudá armáda lidickým obětem. *Rudé právo*, 10. června 1945, ročník 25, č. 30, s. 1.

¹⁰² (nesg.). Rudá armáda postavila památník v Lidicích. *Mladá fronta, Deník Svazu české mládeže*, 10. června 1945, ročník 1, č. 30, s. 1.

¹⁰³ (nesg.). Tady byly Lidice. *Mladá fronta, Deník svazu české mládeže*, 5. června 1945, ročník 1, č. 25, s. 1.

¹⁰⁴ STEHLÍK, Eduard. *Lidice: příběh české vsi*. Vyd. 1. Praha: V ráji, 2004, 135 s. ISBN 80-867-5813-3.

¹⁰⁵ (nesg.). Válečný kříž Lidicím. *Lidová demokracie*, 10. června 1945, ročník 1, č. 27, s. 1.

3.5 Příprava na tryznu

Již několik dní po osvobození občané ze sousední vesnice Makotřasy a z Kladna upravili hromadný hrob lidických mužů¹⁰⁶.

První oficiální zmínka o konání lidické tryzny se objevila 2. června 1945 ve Svobodném slově¹⁰⁷. Čtenář se z článku mohl dozvědět o plánované akci, která se měla konat 10. června 1945 od 14 hodin za přítomnosti prezidenta republiky, členů vlády, diplomatických zástupců a dalších čestných hostů. Počítalo se s účastí jednoho sta lidí. Podobný text vyšel ještě 7. června ve stejném periodiku¹⁰⁸. Zde se již hovořilo i o lidických přeživších obyvatelích, kteří se pomalu vraceli zpět do vlasti, a tudíž se měli akce taktéž zúčastnit. V článku nalezneme další organizační záležitosti. „...*Národní výbory, spolky, instituce, které se budou chtít manifestace zúčastnit, se žádají, aby svoje přihlášky zaslaly pořádacímu výboru na adresu okresního výboru v Kladně nebo městského úřadu v Buštěhradě...*“¹⁰⁹. Právo lidu toho dne podalo základní informace¹¹⁰. O den později zprávu rozšířilo o organizační záležitosti, uvedlo složení pořadatelů¹¹¹, nebo kudy bude projíždět průvod prezidenta republiky.

V Rudém právu se článek na toto téma objevil až 8. června. Zmiňuje se především o zřízení speciální přepážky poštovního úřadu Buštěhrad s označením „Buštěhrad - Třetí výročí vyhlazení Lidic – 10. 6. 1942“¹¹², ovšem nikoli o samotné akci. „*Zvláštní přepážka bude přijímati k dopravě listovní zásilky a bude orážeti příležitostným razítkem. Úřední hodiny příležitostné přepážky budou upraveny podle potřeby. Pro naše sběratele je to příležitost zvláštního zájmu.*“¹¹³

Téhož dne, kdy byl vydán článek o poštovní přepážce, se v Lidové demokracii objevila zmínka o vyrobení desetimetrového kříže, jenž byl zhotoven k příležitosti tryzny na Kladně¹¹⁴.

¹⁰⁶ (nesg.). Světoví novináři v Lidicích. *Právo lidu*, 30. června 1945, ročník 48, č. 16, s. 2.

¹⁰⁷ (nesg.). Tryzna za Lidice. *Svobodné slovo*, 2. června 1945, ročník 1, č. 19, s. 2.

¹⁰⁸ (nesg.). Pan president navštíví Lidice. *Svobodné slovo*, 7. června 1945, ročník 1, č. 23, s. 2.

¹⁰⁹ dtto.

¹¹⁰ (nesg.). Tryzna v Lidicích. *Právo lidu*, 7. června 1945, ročník 48, č. 23, s. 1.

¹¹¹ Lidický výbor složený z předsedy taj. Dubského z Buštěhradu, místopředsedy dr. Rud. Václavíka z ONV Kladno, Jar. Jermana z NV Hřebeč, MUDr. J. Fresla z NV Hostouň, zapisovatele a jednatele Jul. Beznosky z Buštěhradu, pokladníka MUDr. V. Smutného z ONV Kladno a archiváře Josefa Kloučka, kladenského děkana z ONV Kladno. (nesg.). Po třech letech v Lidicích. *Právo lidu*, 8. června 1945, ročník 48, č. 24, s. 2.

¹¹² (nesg.). Československá pošta uctívá Lidice. *Rudé právo*, 8. června 1945, ročník 25, č. 28, s. 3.

¹¹³ dtto.

¹¹⁴ (nesg.). Desetimetrový kříž do Lidic. *Lidová demokracie*, 8. června 1942, ročník 1, č. 25, s. 3.

Až dne 9. června nacházíme v Rudém právu¹¹⁵ konkrétnější informace týkající se organizačních záležitostí. Novou informací pro čtenáře Rudého práva je fakt, že lidickou tryznu uspořádá přípravný výbor Lidice pod vedením Josefa Dubského a dr. Rudolfa Václavíka. Mimo jiné je zde nastíněn program tryzny – podle všeho měl druhý den na pietním území zazpívat PSPU Foerstrův Hymnus a Václav Vydra st.¹¹⁶ měl zarecitovat báseň Vítězslava Nezvala. Nejednalo se o jediné poetické dílo, které bylo k úctě lidické tragédie sepsáno. Ve Svobodném slově byla publikována skladba Josefa Hiršala, v Právu lidu báseň Zikmunda Skyby a v Mladé frontě upomínka Oldřicha Kryštofka. Autorka pro porovnání díla přiložila.

Vítězslav Nezval: LIDICE¹¹⁷

My, my česká města, my, my české vesnice
 žalujeme, i když není soudní stolice,
 i když není trestu, jenž by pomstil Lidice!

Lidská odvěta je málo. Pomsta hvězd je větší.
 Německo, ty víš, proč zajdeš v smrtonosné křeči!
 Aviony vzlétají.

Osmdesát milionů necht' se zodpovídá
 za ten zločin Němců, v němž je všecka lidská bída,
 zločin, jenž se nedá smazat z dějin jako křída.

Berlín rozpadl se v trosky. Z měst jsou trosečnice.
 Německo, tvé kostely se vzňaly jako svíce.
 Je to pomsta za Lidice, pomsta za Lidice!

Hamburk lehl popelem. Sta měst se zalklo v síře.
 Vyzývavé Německo, jak se ti bydlí v díře!
 Je to pomsta za Lidice, pomsta za havíře.

Je to pomsta za Lidice, pomsta za horníky,
 je to pomsta dějin za nevinné mučedníky...
 Slavná Rudá armádo, měj naše věčné díky!
 jak o hroudy tam klopýtají,
 jak s nimi potom chleba svačí

Josef Hiršal: LIDICE¹¹⁸

Duhové slzy v listech stromů,
 tak přišel nový den.
 V bludišti pobořených domů
 se tísni hlouček žen.

O kousek dál, u hejna dětí,
 tam drží voják stráž.
 tam drží voják stráž.

Už nezni ani pláč.

Jak květy zvadly dětské hlavy,
 pak zticha poklesly.
 Teď hledí do zelené trávy
 a nekoukají. Spí.

Snad se jim maminky zas zdají.
 Vidí je v slunci stát,
 vidí je, jak se usmívají
 a jak jdou pracovat.

A maminkám se děti zdají,
 jak úzkou mezi jdou,
 nežli k nim doběhnou, u vozu na poli, jak utíkají,
 sotva stačí,

¹¹⁵ (nesg.). Slavnostní tryzna za Lidice. *Rudé právo*, 9. června 1945, ročník 25, č. 29, s. 2.

¹¹⁶ Podle Svobodných novin se Václav Vydra st. stal po válce ředitelem Národního divadla. Jak píše: „Po dlouhé řadě ředitelů, kteří přicházeli z řad úřednických, objevuje se v Národním divadle jako ředitel osobnost ryze umělecká, jen a jen herec, Václav Vydra.“ (nesg.). Václav Vydra ředitelem Národního divadla. *Svobodné noviny*, 31. 5. 1945, ročník 1, č. 8, s. 3.

¹¹⁷ NEZVAL, Vítězslav. LIDICE, *Rudé právo*, 9. června 1945, ročník 25, č. 29, s. 1.

¹¹⁸ HIRŠAL, Josef. LIDICE, *Svobodné slovo*, 9. června 1945, ročník 1, č. 25, s. 1.

zas zpátky do školy _ _ _
 Jen jedna z nich se rozesmála
 pro temnou vzpomínku:
 Kulatá luna zapadá
 do kupy tatínků _ _ _
 Pak šedá auta zahoukají.
 Vojáci, v očích vztek,
 ženy a děti nakládají
 a jako dobytek
 je odvádějí do daleka
 za hory, za lesy,
 kde neuvidí na člověka,
 kde nic už nezděsí.
 Však matky z nich, ty věčné Matky,
 ty žijí dále v nás.
 Nad všemi krvavými zmatky
 je slyšet jejich hlas.
 A sílí víru v nové štěstí
 a nový sladký mír.
 Vždyť v krvi jen a za bolesti
 se člověk narodil.

Zikmund Skyba: 10. června 1942 –

1945¹²⁰

K trojřadí let rok další rodit začne
 čas radosti. Však tenkrát hrůzný čas,
 čas strašlivý hnal vlky krvelačné
 až k stádům pokojným a dál jim na pospas
 i jednu z vesnic v přeúrodném klínu
 té země rovin, řek a modrých hor.
 Lidice, Lidice ... Vciť medovinu,
 slyš struků mléčný proud a mnohý zpěvný sbor

Ty tři roky jen smutná hejna vraní
 po pláni vlekla chmurný černý stín.
 Teď zní však zase už zpěv díkůvzdání
 a píseň skrívánčí jas vsévá do rovin
 sic přeoraných hrůzou, ale přesto
 již očekávajících slovo: žít!
 To víska nebude již, nýbrž město,
 kde do základů MÍR je třeba položit.

Oldřich Kryštofek: Památce 10. 6.

1942¹¹⁹

Kterak jsme tenkrát pospíchali
 být také těmi, co vůbec nejdou spat,
 co noci hlídají a plní kriminály!
 Někam se vždycky chodí pro příklad:
 a kam jsme chodili?
 Jen k vám jsme chodili!
 A co jsme věděli,
 vámi jsme věděli!
 A vámi, vámi náhle ztvrdlo
 srdce mdle lyrické,
 jak úžil hrdlo
 bezmocný vztek!

Kterak až dolů těsnali jsme
 ten mord, tu krev, ten hnus,
 mord šesti písmen,
 lidí a úst ...

Dnes, ale dnes, když den jak kovář ková
 jen kladivo a srp,
 když poslali jsme na ty z Mordýřova
 babiznu smrt,
 když jako zajíc po přestálé zimě
 zelené listí chválí každý z nás:
 Vyplníme váš vzkaz!

¹¹⁹ KRYŠTOFEK, Oldřich. Památce 10. 6. 1942. *Mladá fronta*, Deník svazu české mládeže, 10. června 1945, ročník 1, č. 30, s. 1.

¹²⁰ SKYBA, Zikmund. 10. června 1942 – 1945. *Právo lidu*, 9. června 1945, ročník 48, č. 25, s. 1.

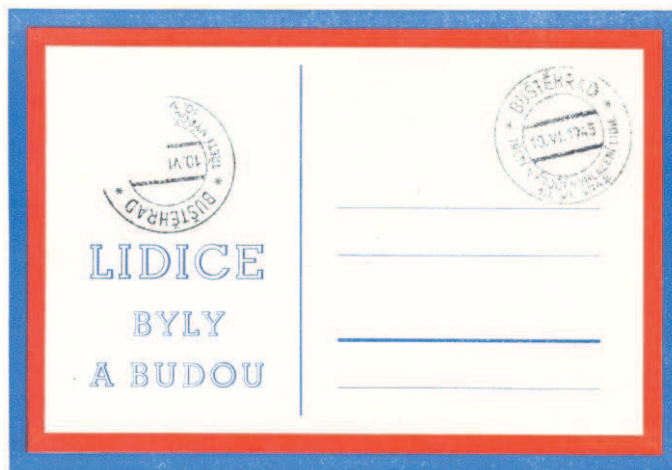
Především z druhé básně mrazí, když si uvědomíme, že v době jejího sepsání se ještě o dětech nic nevědělo. První stopy vedly do krčského ústavu. Předpokládalo se, že ostatní děti budou taktéž v ústavech buď v Německu, nebo v Polsku. Ovšem informace o tom, že byly děti převezeny do Lodže, se poprvé objevila až 20. června 1945 ve Svobodném slově¹²¹ (viz A co bylo s dětmi).

Dále se v textu Rudého práva hovoří o projevu prezidenta Edvarda Beneše a ministra vnitra Václava Noska, který měl přednést rozhodnutí ministerstva vnitra o obnovení vesnice Lidice a jejího označení. Poté se měla konat smuteční slavnost u společného hrobu lidických mužů¹²².

Noviny se mimo jiné věnovaly podstatným informacím týkajícím se dojezdu do Lidic. Převážně upozorňovaly na to, v jakých časových intervalech budou v den smuteční tryzny uzavřeny silnice pro povozy směr Slaný (Dlouhá míle) v úseku Ruzyň-Středokluky-Koničkův mlýn, poboční silnice a vedlejší cesty, vedoucí k místu tryzny¹²³. Zato měly být pro účastníky tryzny zavedeny speciální železniční spoje na tratích Praha-Louny, Praha-Rakovník a Terezín-Kralupy n. Vltavou-Kladno. Na těchto trasách bude cestujícím poskytnuta sleva 50% na jízdné¹²⁴. Další možností, jak se dostat 10. června do Lidic, bylo jít pěšky. Klub českých turistů vyznačil trasy vedoucí k místu pietního aktu a opatřil je orientačními tabulkami.¹²⁵

Pořadatelský výbor „Pietní manifestace v Lidicích“ upozornil na zákaz jakéhokoli soukromého prodeje upomínkových předmětů. Pokud by kdokoli chtěl přispět na vybudování nových Lidic, mohl se s financemi obrátit na Společný výbor Lidice v Buštěhradě.¹²⁶

Souhrnně řečeno, informace o nadcházející pietní akci, které byly podávány jednotlivými médii, se od sebe příliš nelišily.

¹²¹ (nesg.). Lidické děti zavlčeny do Lodže?. *Svobodné slovo*, 20. června 1945, ročník 1, č. 34, s. 3.

¹²² (nesg.). Slavnostní tryzna za Lidice. *Rudé právo*, 9. června 1945, ročník 25, č. 29, s. 2.

¹²³ dtto.

¹²⁴ (nesg.). Zvláštní vlaky do Lidic. *Svobodné slovo*, 9. června 1945, ročník 1, č. 25, s. 3.

¹²⁵ (nesg.). Pěšky do Lidic. *Rudé právo*, 9. června 1945, ročník 25, č. 29, s. 3.

¹²⁶ (nesg.). Pietní manifestace v Lidicích. *Rudé právo*, 9. června 1945, ročník 25, č. 29, s. 3.

4 Lidická tryzna – především smuteční akt nebo součást propagandy?

4.1 Popis místa a zprostředkování autentické atmosféry

Celou událost nejlépe zachytil Český rozhlas, který vysílal 10. června živě přímo z lidické pláně. Jeho přínos tkví hned ve dvou bodech. Nejenže poskytl přímý přenos tehdejšímu posluchačům z celé republiky, ale zároveň se takto následujícím generacím dochoval kompletní záznam piety včetně atmosféry, která toho dne místo ovládla. Především díky výstižným a spontánním popisům rozhlasového reportéra nebylo/není pro posluchače těžké vžít se do kůže účastníka tryzny. Kupříkladu z téměř bezvýznamné informace o počasí je zřejmé, že dusný, ale přitom zasmušilý červnový den jen podtrhoval smuteční náladu¹²⁷. Co se týče přiblížení místa a programu akce, je tento zdroj v naprostém souladu s dalšími historickými záznamy, lze jej tedy považovat za dostatečně kvalitní, proto jej autorka této práce v následujících částech cituje hned několikrát.

I Rudé právo zaznamenalo pietní akt poměrně podrobně a tentokrát i dostatečně objektivně. Lidická událost se v něm, jako ve všech novinách, objevila až 12. června na titulní straně a zabírala i velkou část strany druhé. Nikterak zásadně se popisem prostředí nelišila ani ostatní tištěná média. V následující části naleznete obraz, který si o akci mohl udělat nezúčastněný občan.

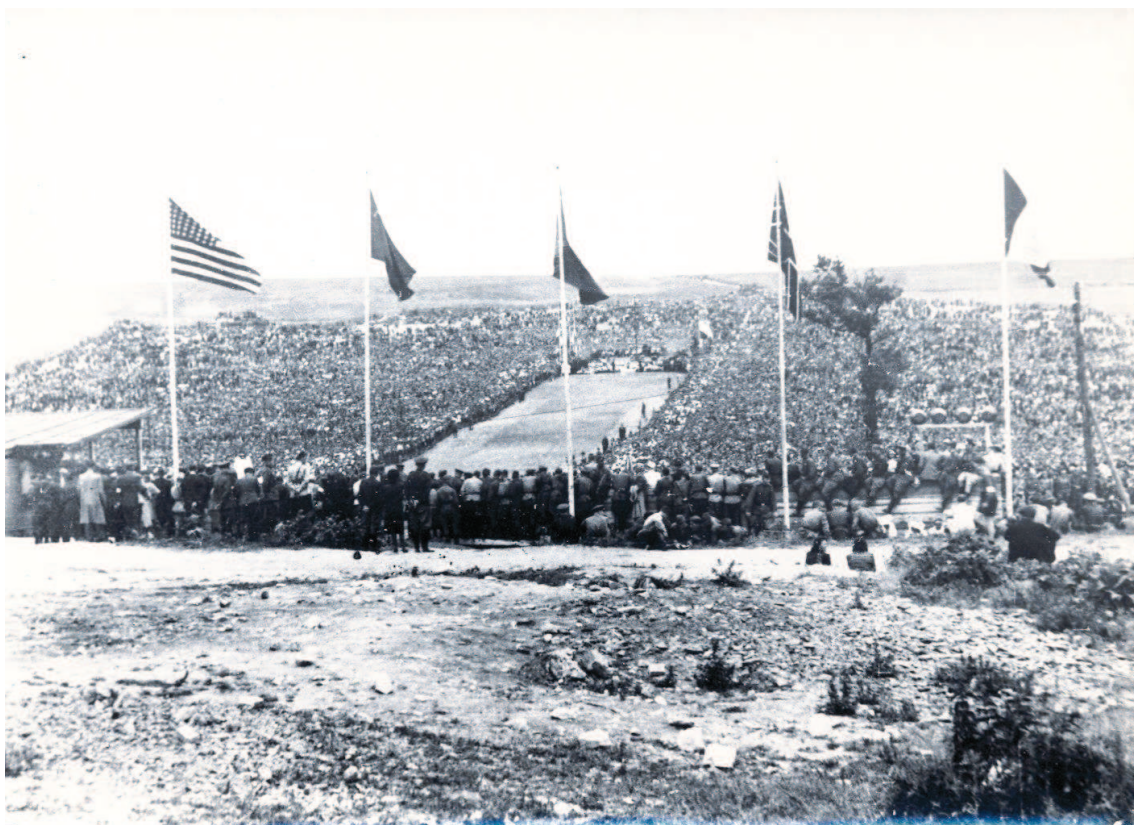
Pieta se konala na rozlehlé pláni původních Lidic nedaleko Horákova statku. „...*Uprostřed úrodných polí, uprostřed štědrých lánů je bolavá země nasycená krví[...]*Stojíme na místě, kde býval kdysi kostelík. Není tu po něm ani památky. A všude tam, kde byly chalupy, statky a dělnické domky, je dnes rovina [...]*Uprostřed toho jádra je široký pruh, jakési vydlážděné náměstí, v jehož čele je společný hrob lidických občanů. Je poset nesčetnými květy[...]*U hrobu je čestná stráž. Těsně u říčky, která dělí lidický prostor vedví, je čestná tribuna...“¹²⁸ popsal místo reportér Českého rozhlasu. Jak se dozvídáme ze Svobodných novin¹²⁹, dominantou krajiny byl mohutný modřínový kříž s trnovou korunou, jenž se tyčil nad statisícovým davem u hrobu

¹²⁷ „...*Je pod mrakem. Je opět smutný den. Takový těžký, mračný den, jako by i v této chvíli cítilo nebe s námi...*“. Technik, A. AF01054 Archiv Českého rozhlasu, Archivní fond. 00:03:10 – 00:03:21

¹²⁸ dtto. 00:00:27 – 00:02:22

¹²⁹ Národ s prezidentem na místě zániku a vzkříšení. *Svobodné noviny*, 12. června 1945, ročník 1, č. 8, s. 1 – 2.

lidických mužů. Pod tímto křížem stál památník – dar Rudé armády (viz podkapitola Mezinárodní uctění lidické památky). Ani zde nelze přehlédnout snahu reflektovat československo-sovětské přátelství jako poněkud vyšší a váženější spojení těchto zemí, které mělo být jasně patrné například z toho, že u hrobu stála stráž československé armády a rudoarmějců, přičemž nad nimi vlály vpravo vlajka československá, vlevo vlajka sovětská. Vlajky dalších spojeneckých států¹³⁰ pak visely na stožárech za tribunou společně se dvěma již uvedenými, nikoli však u hrobu padlých mužů.

Na místo kolem památného kříže kladli příchozí věnce již od časných hodin na znamení úcty padlým mužům. Věnce do Lidic přinášeli jednotlivci, politické delegace i korporace. Zpětně vzato nejdojemnějším a zároveň nejhrozivějším byl věnec položený jménem dětí věnovaný zavražděným rodičům¹³¹ (v té době se do Lidic zatím vrátila jen jedna dívka). Naopak poněkud pateticky působí z dnešního pohledu stuhy vzkazující pozdravy z továren či vzpomínky soudruhů z práce¹³².

¹³⁰ britská, americká a francouzská

¹³¹ (nesg.). 150. 000 účastníků národní pouti v Lidicích. *Svobodné slovo*, 12. června 1945, ročník 1, č. 27, s. 2.

¹³² Technik, A. AF01055/1 Archiv Českého rozhlasu, Archivní fond. 00:25:54 – 00:25:57

Celé prostranství bylo upraveno v řádu několika dnů architektem Benešem a stavitelem Fiedlerem, kteří počítali až s dvousettisícovým davem¹³³. Záznamy o počtu účastníků se liší. Rudé právo uvádí 200 000 občanů¹³⁴, Svobodné slovo a Lidová demokracie¹³⁵ pak 150 000¹³⁶. Pravděpodobně se jednalo o přibližné odhady, neboť lidé přicházeli na otevřenou pláň ze všech směrů.

Lidické tryzny se, jak už bylo výše uvedeno, zúčastnili mj. sovětští vojáci, kteří drželi stráž u hrobu mužů a u tribuny. Z československých hrdinů pak dorazili ozbrojení partyzáni a skupina bojovníků z rozhlasu¹³⁷.

Na tribuně stál prezident dr. Edvard Beneš s manželkou Hanou společně se členy diplomatického sboru – britským velvyslancem Philipem B. B. Nicholsem, sovětským velvyslancem V. A. Zorinem, francouzským diplomatem Louistem Kellerem a americkým velvyslancem Mr. W. Klieferthem, zástupci pražského konsulárního sboru, reprezentanty Rudé armády – generálním plukovníkem Žakovem, generálními poručíky Golubovskim a Kožuchovem, předsedou tehdejší vlády Zdeňkem Fierlingerem a jeho náměstkou, ministrem Nejedlým a dalšími členy vlády¹³⁸.

¹³³ (nesg.). Pout' národa do Lidic. *Rudé právo*, 12. června 1945, ročník 25, č. 31, s. 1

¹³⁴ dtto.

¹³⁵ (nesg.). Obětí Lidic národ nikdy nezapomene. *Lidová demokracie*, 12. června 1945, ročník 1, č. 28, s. 1

¹³⁶ (nesg.). 150. 000 účastníků národní pouti v Lidicích. *Svobodné slovo*, 12. června 1945, ročník 1, č. 27, s. 2.

¹³⁷ (nesg.). Pout' národa do Lidic. *Rudé právo*, 12. června 1945, ročník 25, č. 31, s. 1.

¹³⁸ dtto.

Hned pod čestnou tribunou stála skupina přeživších lidických žen. Toho dne spatřila většina z nich vypálené Lidice poprvé. Z 206 žen se jich vrátilo jen 143¹³⁹. Ženy se na tryznu dostavily z buštěhradského zámku, kde se již v poledne sešly a následně se pěšky vydaly na tryznu do Lidic¹⁴⁰. Jaroslava Skleničková ve své knize „*Jako chlapce by mě zastřelili...*“ líčí své první pocity z místa bývalého domova takto: „...a poprvé jsme viděly místo Lidic jen holou pláň. Návštěva při tomto výročí byla mohutná, už nikdy se tolik lidí v Lidicích nesešlo. Z tribuny kromě jiných hostů promluvil prezident Beneš. Seděly jsme pod tribunou, všechny ženy pohromadě, a proti nám byl hrob našich tátů, manželů a synů. Bylo mi hrozně, kéž bych mohla plakat. Krk jsem měla zadrhnutý a stále nemohla uvěřit, že můj milovaný táta už není. Ještě v lágru jsem mamince vyčítala, proč nejsem kluk, mohla bych být s ním, aby mu nebylo tak smutno...“¹⁴¹.

¹³⁹ STEHLÍK, Eduard. *Lidice vzpomínání*. Vyd. 1. Praha: Pro Památník Lidice vydala Jitka Kejřová, nakladatelství V RÁJI, 2007. ISBN 978-808-6758-459. s. 115.

¹⁴⁰ „Na Kladně se postarali, abychom byly všechny oblečené v tmavých šatech. Já měla jedny tmavé modré s dlouhým rukávem, maminka se sestrou šly v černých. Některé ženy měly při tryzně i klobouky. Takto jsme 10. června vyrazily od buštěhradského hřbitova směrem k Lidicím. Na šatech jsme měly ještě připnutou trikoloru s černým proužkem a černě vyšitým nápisem Lidice. Byly jsme označené, abychom se vůbec přes dav dostaly až na místo. Tam bylo statisíce lidí. Policie udělala takový koridor, kterým jsme prošly.“ Výpověď lidické ženy Jaroslavy Skleničkové (za svobodna Suchánkové), která byla uskutečněna dne 14. 9. 2016 v Lidicích.

¹⁴¹ SKLENIČKOVÁ, Jaroslava a k vyd. připravila Jana HAVLÍKOVÁ. *Jako chlapce by mě zastřelili...: Příběh nejmladší lidické ženy*. Vyd. 1. Praha: Prostor, 2006. ISBN 80-726-0164-4. s. 111.

Kromě lidických přeživších se na nižší tribuně shromáždili zástupci ZNV, Státní rady londýnské, ONV, zástupci úřadů, škol, kulturních institucí, podniků, delegace osob politicky perzekvovaných, účastníci odboje, partyzáni, revoluční gardy a další¹⁴².

4.2 Zahájení lidického aktu

4.2.1 Výsady a pocty udělené prezidentu republiky, Československé republiky a Sovětskému svazu

Lidická tryzna začala přesně ve 14 hodin fanfárami ze Smetanovy Libuše. Za doznívání posledních tónů reportér Českého rozhlasu oznámil, že prezident republiky právě přijel. Kromě Hany Benešové prezidenta doprovázeli zástupci jeho kanceláře, MUDr. Smutný, politický referent dr. Drtina, gen. Španiel, pplk. Novák, dr. Belanský, dr. Táborský¹⁴³ a dr. Kordoš¹⁴⁴. Po fanfárách následovaly československá a sovětská hymna, během nichž prezident vyslechl hlášení velitelů obou čestných rot, načež proběhly vojenské přehlídky těchto států a pozdrav (prezident: „K poctě nazdar“, vojsko: „Zdar“). U

¹⁴² Technik, A. AF01054 Archiv Českého rozhlasu, Archivní fond. 00:19:36 – 00:20:40

¹⁴³ (nesg.). Národ s prezidentem na místě zániku a vzkříšení. *Svobodné noviny*, 12. června 1945, ročník 1, č. 8, s. 1 – 2.

československé roty, konkrétně první zahraniční divize z Ruska, na hlavu státu čekal ministr národní obrany gen. Svoboda. Prapor byl vyznamenán řády Bohdana Chmelnického a Suvorova a dvěma válečnými československými kříži a medailí za chrabrost¹⁴⁵. Hlášení sovětské střelecké brigády a přehlídka Rudé armády probíhaly stejně. Prezident Beneš se poté odebral k tribuně. Cestou jej za školní českou mládež pozdravili 10letý Ladislav Hanzlík a 8letá Evička Kubíková¹⁴⁶ (jediné děvčátko, které se v té době vrátilo zpět do Lidic). Holčička při této příležitosti předala paní Benešové kytici rudých růží¹⁴⁷. Členové přípravného lidického výboru pak panu prezidentovi darovali album plné fotografií původních Lidic¹⁴⁸ a vedli jej dále na tribunu, kde už Beneše očekávali členové vlády, diplomatický sbor a další (viz podkapitola Popis místa a zprostředkování autentické atmosféry).

¹⁴⁴ (nesg.). Lidická tryzna. *Právo lidu*, 12. června 1945, ročník 48, č. 27, s. 2 – 3.

¹⁴⁵ Technik, A. AF01054 *Archiv Českého rozhlasu, Archivní fond*. 00:11:02 – 00:16:20

¹⁴⁶ Jak se dočítáme ze Svobodných novin, jednalo se o dceru redaktora ČTK, který společně s ostatními muži 10. června 1942 tragicky zahynul u Horákova statku. Národ s prezidentem na místě zániku a vzkříšení. *Svobodné noviny*, 12. června 1945, ročník 1, č. 8, s. 1 – 2.

¹⁴⁷ (nesg.) 150. 000 účastníků národní pouti v Lidicích. *Svobodné slovo*, ročník 1, č. 27, 12. června 1945, s. 2

¹⁴⁸ dtto.

4.2.2 Uvítací proslov

Poté byl pietní akt zahájen uvítací řečí předsedy lidického pořadatelského výboru Dubského, který tímto vítal prezidenta republiky a všechny hosty, kteří na tryznu dorazili. Záznam tohoto projevu, jakož i ostatních projevů z lidické tryzny, se zachoval v celé své délce v archivu dnešního Českého rozhlasu, proto jej bylo možné porovnat s údajně doslovně přepsanou verzí, která vyšla pro veřejnost v úzké brožuře Ministerstva informací krátce po pietě¹⁴⁹. Zdroje se ovšem od sebe navzájem liší. Autorka této práce se přiklání k věrohodnosti zvukového záznamu, který nebyl přerušovaný a zněl zcela autenticky, navíc svým sdělením odpovídá novinovým článkům.

Podle rozhlasového záznamu Dubský jednotlivě pozdravil vážené hosty, načež oznámil, že *„jsme se tu dnes sešli, abychom poprvé a svobodně uctili památku nevinných bez příkladné germánské zběsilosti, uvítali lidické vdovy a sirotky, jejichž osud před lety otrásl svědomím celého kulturního světa“*¹⁵⁰. Dále uvedl, že lidický osud udržoval během války ve společnosti strach, kterého nás nyní zbavili osvoboditelé.

¹⁴⁹ Ministerstvo informací Československé republiky. *Lidická tryzna. Projevy, učiněné dne 10. června 1945 v Lidicích*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Orbis, 1945. 35s.

¹⁵⁰ Dubský, J. AF01054 Archiv Českého rozhlasu, Archivní fond. 00:23:37 – 00:24:08

Po těchto slovech zahájil pietní akt. Řeč Dubského zněla, oproti jiným, jež ho následovali, klidně a byla prosta přehnané okázalosti. Přitom, jak uvádí Kyncl, Dubský byl odchovanec prvorepublikové komunistické strany a důležitá postava „dozvuků“ lidického zločinu.¹⁵¹

V brožuře však nalezneme informace o tom, jak se Lidice staly symbolem německé zvůle, která se projevovala i v dalších městech a obcích. Stejný osud byl prý připraven pro všechny národy, zejm. pak národ slovanský. Dále text vyjadřuje věčné díky všem, kteří republiku osvobodili, především pak armádám, jejichž zásluhou nastane zase klidný a spořádaný život a práce¹⁵². Těžko říci, za jakým účelem byla řeč „poupravena“, ale vzhledem ke zdůraznění německé viny, významu armád a potřebě spořádaně pracovat se nejspíš jednalo o první ze záchvěvů komunistické propagandy a cenzury (cenzury z toho důvodu, neboť bylo vynecháno celé uvítání hostů, mezi nimiž byli z velké části zástupci zahraničních delegací).

4.2.3 Kulturní program

Následovala kulturní vložka v podobě Foerstrova Hymnu v podání Pěveckého sdružení pražských učitelů. Jak napsalo Právo lidu, píseň byla zazpívána mužně a vzorně¹⁵³. Sbor řídil prof. Doležil¹⁵⁴.

Po hudebním představení přednesl ředitel Národního divadla Václav Vydra st.¹⁵⁵ Nezvalovu báseň Lidice (viz podkapitola Příprava na tryznu). Z archivního záznamu tehdejšího Českého rozhlasu se linou přehnaně emocionální slova Václava Vydry staršího. Jeho projev zněl velice pateticky. Pravděpodobně si to

¹⁵¹ KYNCL, Vojtěch. *LIDICE: Zrození symbolu*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2015. 601s. ISBN 978-80-200-2482-4. s. 442.

¹⁵² Ministerstvo informací Československé republiky. *Lidická tryzna. Projevy, učiněné dne 10. června 1945 v Lidicích*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Orbis, 1945. 35s.

¹⁵³ (nesg.). Lidická tryzna. *Právo lidu*, 12. června 1945, ročník 48, č. 27, s. 2 – 3.

¹⁵⁴ (nesg.). Národ s prezidentem na místě zániku a vzkříšení. *Svobodné noviny*, 12. června 1945, ročník 1, č. 8, s. 1 – 2.

¹⁵⁵ (nesg.). Pouť národa do Lidic. *Rudé právo*, 12. června 1945, ročník 25, č. 31, s. 1.

skladba částečně žádala, ale podle názoru autorky této práce by pietnímu aktu lépe slušela klidnější a oduševnělejší atmosféra.

4.3 Projev ministra Noska

Po Nezvalově básni se slova konečně ujal ministr vnitra Václav Nosek. Velká část projevu byla zachycena v Rudém právu a v Mladé frontě. Stejně tak si Noskovo vyjádření nenechala ujít většina tehdejších novinářů. Detailní přepis ministrových slov však žádné periodikum neposkytlo. Ten se objevil až v již zmíněné brožuře Ministerstva informací¹⁵⁶ a, jak porovnála autorka této práce, přepis odpovídá dobovému rozhlasovému záznamu¹⁵⁷.

Ministr vnitra se vyjádřil k tragédii, hrdinství lidických mužů, kteří byli postaveni ke zdi Horákova statku, a především k srdcervoucí lásce Sovětského svazu, kterou Lidicím i celé Československé republice slovanští bratři svými činy vyznávali (takto propagandisticky byl projev skutečně situován). Nelze si nevšimnout jasné černobílé linie, která se celým proslovem táhne. Na jedné straně němečtí vetřelci (je

¹⁵⁶ Ministerstvo informací Československé republiky. *Lidická tryzna. Projevy, učiněné dne 10. června 1945 v Lidicích*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Orbis, 1945. 35s.

kladen důraz na Němce jako národ, nikoli pouze na nacisty – viz podkapitola „Německá otázka“), na druhé sovětští hrdinové/slavní rudoarmějci. K těmto spojením se několikrát vrátil a zopakoval, jak je nutné na tyto osoby pohlížet. V podstatě zastával princip kolektivní viny. Zejména zdůrazňoval, jak je nezbytná pomoc všeho lidu při obraně státu proti „germánským uchvatitelům“, aby se už nikdy nemohly opakovat Lidice¹⁵⁸. Ze stylu projevu může mít dnešní posluchač dojem, že se jednalo o vědomou manipulaci. „*Lidičtí mučedníci, slibujeme vám, že chceme být tak jednotní v tvůrčí práci pro novou republiku a blaho jejího lidu, jako svorní a jednotní jste byli za svého života v práci, utrpení a smrti. [...] Přisaháme, že neustaneme ve svém úsilí zabezpečit republiku zevnitř i z venku tak, aby potomci a spoluobčané v Lidicích už mohli bez obav a strádání, aby všichni mohli žít klidně a bezpečně v národním státě Čechů a Slováků*“¹⁵⁹. Vyzdvihování důležitosti práce se v komunistických prosloveh objevovalo často.

K otázce lidické tragédie prohlásil, že „*na základě výsledků zatčených pachatelů zločinu je zjištěno, že krvavá exekuce byla provedena bez jakéhokoli důkazu*“¹⁶⁰, což byla naprostá pravda. Slíbil spravedlivé a tvrdé potrestání lidických vrahů. Ovšem v mnoha případech vzal spravedlnost do vlastních rukou, tedy ovlivňoval výsledky vyšetřování. Za jeho působení byla neoficiálně pozastavena řada kauz, týkající se vražd sudetských Němců, ale i nepohodlných Čechů¹⁶¹.

Nejdůležitějším bodem Noskovy řeči bylo vyhlášení dekretu na obnovení Lidic. „*Ministerstvo vnitra republiky Československé oznamuje, že vláda se usnesla na schůzi 6. června 1945 slavnostně postavit nové Lidice a obnovit je i s jejich starobyklým úředním názvem. Dáno v Praze, 10. června 1945.*“¹⁶² Tento dokument vázaný v kůži následně předal předsedovi kladenského Národního výboru¹⁶³.

Celá řeč zněla poněkud budovatelsky, jako by jejím hlavním účelem bylo vyvolat ve veřejnosti pocit pýchy na hrdinný národ, který za války Němce převezl a nyní hodlá následovat bratrský Sovětský svaz v budování socialistické republiky.

¹⁵⁷ Nosek, V. AF01054 Archiv Českého rozhlasu, Archivní fond. 00:32:04 – 00:59:33

¹⁵⁸ (nesg.). Ministr vnitra Nosek: Budeme jako Lidičtí druh při druhu státi. *Rudé právo*, 12. června 1945, ročník 25, č. 31, s. 2.

¹⁵⁹ Nosek, V. AF01054 Archiv Českého rozhlasu, Archivní fond. 00:53:14 – 00:54:38

¹⁶⁰ (nesg.). Ministr vnitra Nosek: Budeme jako Lidičtí druh při druhu státi. *Rudé právo*, 12. června 1945, ročník 25, č. 31, s. 2.

¹⁶¹ KYNCL, Vojtěch. *LIDICE: Zrození symbolu*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2015. 601s. ISBN 978-80-200-2482-4. s. 447.

¹⁶² (nesg.). Národ s prezidentem na místě zániku a vzkříšení. *Svobodné noviny*, 12. června 1945, ročník 1, č. 8, s. 1 – 2.

¹⁶³ (nesg.). Pouť národa do Lidic. *Rudé právo*, 12. června 1945, ročník 25, č. 31, s. 1.

V textu se objevují spojení jako „*A hle! Slovo skutkem učiněno jest!*“¹⁶⁴. Jak poznamenal Kyncl „*Obnovení Lidic bylo úzce spojeno s politickým bojem demokratických principů prvorepublikového odkazu a lidově demokratických pohledů na socialistickou společnost sovětského typu.*“¹⁶⁵ Historik taktéž uvádí, že Nosek spolu s Kopeckým (tehdejším ministrem informací) zejména v 50. letech minulého století velmi efektivně ovlivňovali zpravodajství osvobozeného Československa¹⁶⁶ (viz kapitola Poválečná rekonstrukce médií).

Ke konci proslovu Nosek vyzval Beneše, aby se ujal slova, přičemž prezidentovi vyjádřil loajalitu celého národa.

4.4 Projev prezidenta Beneše

Prezidentovo slavnostní vyjádření k hrůznému nacistickému aktu zachytily všechny noviny, stejně tak se dochoval i zvukový záznam¹⁶⁷. Každý deník si pro titulek z projevu vybral podle svého ideového zaměření jinou větu, ale často byla vyzdvihnuta slova o vině celého německého národa¹⁶⁸. Většina ze studovaných periodik poskytla čtenářům kompletní doslovný přepis prezidentovy řeči¹⁶⁹. U Rudého práva tomu tak bylo v podstatě také, ovšem prezidentův monolog je přerušován poznámkami autora článku.

Dr. Beneš nejprve vzpomněl, jak 13. června 1942 vystoupil a co slíbil v londýnském rozhlase. „*Prohlašuji slavnostně jménem státu, národa a vlády československé, že za všechno to, co se v těchto dnech u nás stalo, považujeme osobně odpovědného Adolfa Hitlera a všechny členy jeho vlády bez výjimky. Činíme osobně odpovědnými všechny exponenty nacistické strany a říšské vlády na našem území, činíme osobně odpovědnými každého, kdo jim v tom pomáhá, ať je to kdekoliv na celém území Republiky*“.

¹⁶⁴ Nosek, V. AF01054 Archiv Českého rozhlasu, Archivní fond. 00:39:29 – 00:39:34

¹⁶⁵ KYNCL, Vojtěch. LIDICE: Zrození symbolu. Vyd. 1. Praha: Academia, 2015. 601s. ISBN 978-80-200-2482-4. s. 447.

¹⁶⁶ dtto.

¹⁶⁷ Beneš, E. AF01054 Archiv Českého rozhlasu, Archivní fond. 00:59:34 – 01:21:00

¹⁶⁸ (nesg.). Všichni Němci jsou odpovědní za Lidice. *Svobodné slovo*, 12. června 1945, ročník 1, č. 27, s. 1; (nesg.). Pouť národa do Lidic. *Rudé právo*, 12. června 1945, ročník 25, č. 31, s. 1; (nesg.). Oběti Lidic národ nikdy nezapomene. *Lidová demokracie*, 12. června 1945, ročník 1, č. 28, s. 1; (nesg.). Národ s prezidentem na místě zániku a vzkříšení. *Svobodné noviny*, 12. června 1945, ročník 1, č. 8, s. 1 – 2.; (nesg.). Za Lidice je odpovědný celý německý národ. *Mladá fronta, Deník svazu české mládeže*, 12. června 1945, ročník 1, č. 31, s. 1 – 2.; (nesg.). Celý německý národ je odpovědný za Lidice. *Právo lidu*, 12. června 1945, ročník 48, č. 27, s. 1 – 2.

¹⁶⁹ Autorka této práce porovnávala jednotlivé články se zvukovým záznamem ČRo a s doslovným přepisem projevu, který vyšel v brožuře Ministerstva informací roku 1945.

Dále ve své řeči rekapituloval nacistické zločiny (prosím o povšimnutí, nacistické, nikoli německé), jejichž následky ovšem dopadaly na celou německou společnost, neboť „*německý národ jako celek byl za nacism a za všechny jeho zločiny, jimiž se nacism navždycky před celou historií lidstva tak smutně proslavil, zodpovědný*“¹⁷⁰. Jak tvrdil: „*Tisíce a tisíce německých lidí to vidělo, celá léta chodili kolem těchto doupat smrti, mučení a umírání, věděli o tom všem stejně tak, jako se ví, kde je nemocnice s nejhorsí nakažlivou nemocí nebo skladiště dynamitu.....většina německého lidu až do poslední chvíle před konečným pádem tohoto ničemného systému to mlčky trpěla anebo přímo s tím souhlasila, jen když to pomůže dosáhnout kýženého cíle – vítězství Německa ve válce*“¹⁷¹.

Lidice se podle prezidentových slov staly ideálním příkladem německé nacistické kultury a německého nacistického systému. Nejhorší na celém zruďném aktu byl fakt, že se jej zločinci nesnažili popírat, ba naopak o hrůze oficiálně informovali a přihlásili se k ní na znamení výstrahy všem případným odpůrcům nacistického režimu.

¹⁷⁰(nesg.). Obětí Lidic národ nikdy nezapomene. *Lidová demokracie*, 12. června 1945, ročník 1, č. 28, s. 1

¹⁷¹(nesg.). Všichni Němci jsou odpovědní za Lidice. *Svobodné slovo*, 12. června 1945, ročník 1, č. 27, s. 1.

Vypálení obce Lidice bylo považováno za útok na nevinné civilní obyvatelstvo, které se nikterak neprovinilo vůči protektorátnímu zřízení¹⁷².

Taktéž informoval o osudu nacistických vrahů – hlavních elitních špiček hitlerovského systému – Hitlera, Göringa, Goebbelse, Ribbentropa, Himmlera, Bormanna, Henleina, Daluega, Neuratha, Fricka, Moravce a především Karla Hermana Franka, jenž se osobně podílel na vypálení Lidic. V době Benešova projevu byl Frank zatčen, načež vydal svědectví o lidické tragédii. Přibližně za rok jej čekala poprava na Pankráci.

Strašlivá na celém nacistickém systému byla jeho odbornost a propracovanost. Nacisté si vychovávali celé generace nacistické mládeže, prováděli odborné vědecké experimenty na obětech, za pomoci vědců a jiných odborníků konstruovali nástroje hromadného ničení, koncentrační tábory a další zřůdnosti.

„*Nezapomeňme, že jsme povinni sobě, svým dětem, svým budoucím generacím, udělat všechno, aby se tyto hrozné zbesilosti nemohly už nikdy opakovat...*“¹⁷³. Poté prezident uvedl, jakým způsobem podobné hrůze zabránit. Především apeloval na mezinárodní dohody týkající se podmínek míru vůči Německu a zajištění mezinárodní bezpečnosti vůbec. Dal přitom za příklad dohody o systémovém spojení uzavřené se Sovětským svazem.

Kromě potřeby upravit mezinárodně právní závazky uvedl také nutnost vyřešit vnitřní problémy Československé republiky, kupříkladu reformu sociálního systému, ale především otázku odsunu českých Němců a Maďarů. Nutnost odsunu zdůvodnil jejich chováním před válkou, během války a tím, co by s naprostou jistotou následovalo do dvou až tří let, pokud by vedle sebe tyto národy dále žily v jednom státě¹⁷⁴.

Na závěr vyzval osvobozený národ k tomu, „*aby z Lidic vytvořil trvalou národní vzpomínku a symbol druhého odboje, aby pokládal osiřelé lidické děti za děti celého národa a aby se postaral o důstojné sociální a hospodářské zajištění těch, kteří se nám z martyria lidického zachránili*“¹⁷⁵. Poté se obrátil k přeživším lidickým občankám a ještě jednou slíbil, že se jim a celému národu dostane přísne spravedlnosti.

Benešův projev pronášený typickým jemným hlasem zněl jako vždy precizně, připraveně a důstojně. Jak uvedlo Právo lidu, „*Mluvil jako vždy; nevzrušeně, střízlivě,*

¹⁷² (nesg.). Všichni Němci jsou odpovědni za Lidice. *Svobodné slovo*, 12. června 1945, ročník 1, č. 27, s. 1.

¹⁷³ dtto.

¹⁷⁴ (nesg.). Oběti Lidic národ nikdy nezapomene. *Lidová demokracie*, 12. června 1945, ročník 1, č. 28, s. 1

*nepatheticky, s klidnou věcností, jednou z dobře kalených zbraní, kterou za nás bojoval.*¹⁷⁶

Po prezidentových slovech vystoupil opět předseda lidického pořadatelského výboru Dubský s poděkováním a vyjádřením vděčnosti nejen Edvardu Benešovi, ale i celé vládě za vše, co pro národ a vzkříšení Lidic vykonali. Taktéž slíbil, že „*v bratrské svornosti a společnou prací se vynasnažíme, aby Lidice znovu ožily na všechny časy a ještě krásněji, než byly dříve*“¹⁷⁷.

Následoval další kulturní program. Pietním územím se rozezněl husitský chorál Ktož jsú boží bojovníci¹⁷⁸. Symbolika husitů byla v průběhu dvacátého století často využívána/zneužívána k podpoření ideologie. Především v jeho druhé polovině se jednalo o oblíbený nástroj komunistické propagandy. V této chvíli měl chorál zřejmě symbolizovat hrdinný český národ, který se toho německého již v minulosti nezalekl a nezalekne.

¹⁷⁵ Beneš, E. AF01054 Archiv Českého rozhlasu, Archivní fond. 01:19:54 – 01:20:29

¹⁷⁶ Národ s prezidentem na místě zániku a vzkříšení. Svobodné noviny, 12. června 1945, ročník 1, č. 8, s. 1 – 2.

¹⁷⁷ Dubský, J. AF01054 Archiv Českého rozhlasu, Archivní fond. 01:21:26 – 01:21:41

¹⁷⁸ (nesg.). Národ s prezidentem na místě zániku a vzkříšení. Svobodné noviny, 12. června 1945, ročník 1, č. 8, s. 1 – 2.

4.5 Projev generála Pankova

Rudé právo spolu se Svobodným slovem popsalo generálovu řeč detailně. Pankov hovořil o osudu Lidic, který postihl i řadu sovětských vesnic. Upozorňoval na důležitou jednotu a spolupráci obou národů, jež si jsou velice blízké, neboť se jedná o slovanské bratry, kteří měli být Hitlerem postupem času zlikvidováni. Taktéž si pochvaloval vřelé přijetí, s jakým ho československý lid vítal v zemi¹⁷⁹.

Mladá fronta představovala Pankova jako hrdinu velkého minometného oddílu, který měl to „hrdé štěstí“ účastnit se dobytí Berlína a poté osvobození Československa¹⁸⁰.

Právo lidu mj. uvedlo generálova slova o tom, že „Lidice byly uhelným kamenem v dobovatelském náporu fašistického germánstva“, ale jakmile se napadené národy, v čele se Sovětským svazem, zocelily a spojily, byl nepřítel přemožen¹⁸¹.

¹⁷⁹ (nesg.). Pouť národa do Lidic. *Rudé právo*, 12. června 1945, ročník 25, č. 31, s. 1.

¹⁸⁰ (nesg.). Za Lidice je odpovědný celý německý národ. *Mladá fronta, Deník svazu české mládeže*, 12. června 1945, ročník 1, č. 31, s. 1 – 2.

¹⁸¹ (nesg.). Lidická tryzna. *Právo lidu*, 12. června 1945, ročník 48, č. 27, s. 2 – 3.

Na stručnější vyjádření se omezila Lidová demokracie, která jen uvedla Pankovovu větu: „*Věčná paměť těm, kdož hrdinně zemřeli a trpěli za svobodu národů! Ať žije svobodné, nezávislé Československo a jeho věčné přátelství s národy sovětskými!*“¹⁸².

Ke konci generálova projevu došlo k odhalení památníku postaveného sovětským plukem. Za doprovodu československé a sovětské hymny vystřídala rudoarmějskou stráž u památníku stráž československá, konkrétně por. dělostřelectva Jungmann, četař Egner a vojín Bureš¹⁸³.

4.6 Telegram Willyho Lawthera

Předseda svazu britských horníků (viz podkapitola Mezinárodní uctění památky Lidic) poslal lidické tryzně projev sounáležitosti, úcty a přátelství. Telegram na tribuně přečetl tajemník krajské rady odborů František Lejsal¹⁸⁴. Jednalo se o přepis projevu, který Willy Lawther pronesl v londýnském rozhlase.

Mladá fronta se ani o telegramu, ani o britském hornickém hnutí vůbec nezmínila. Zkrátka napsala, že po projevu generála Pankova rovnou vystoupila lidická žena¹⁸⁵. Ostatní periodika jej převyprávěla v podstatě celý.

Jak uvedl hornický předseda, britští horníci na Lidice nikdy nezapomenou. Den lidické tryzny pro ně navždy zůstane symbolem nového přátelství. Za největší cíl si kladl udržení míru a bezpečnosti ve světě. Vyjádřil smutek nad tím, že nemohl být na tryzně osobně přítomen, nejen z toho důvodu, aby předal pozdravy svých krajanů, ale zároveň chtěl veřejnost přesvědčit, že horníci jsou připraveni učinit vše, co je v jejich silách, aby byly vybudovány nové Lidice. Zavázali se již po tragické události k znovupostavení hornické obce. „*Vzpomenete si, že před třemi roky britští horníci zahájili kampaň pro znovuvybudování Lidic. Na tom pokračujeme...*“¹⁸⁶. Závěrem Lawther vyjádřil přání co nejdříve se setkat s lidickými pozůstalými „*při kladení základního kamene stavby, která nikdy nebude smazána z paměti lidstva*“¹⁸⁷.

¹⁸² (nesg.). Oběti Lidic národ nikdy nezapomene. *Lidová demokracie*, 12. června 1945, ročník 1, č. 28, s. 1.

¹⁸³ (nesg.). Lidická tryzna. *Právo lidu*, 12. června 1945, ročník 48, č. 27, s. 2 – 3.

¹⁸⁴ Národ s prezidentem na místě zániku a vzkříšení. *Svobodné noviny*, 12. června 1945, ročník 1, č. 8, s. 1 – 2.

¹⁸⁵ (nesg.). Lidice otřáslы svědomím světa. *Mladá fronta, Deník svazu české mládeže*, 12. června 1945, ročník 1, č. 31, s. 2.

¹⁸⁶ Řeč Willy Lawthera čte Lejsal, F. AF01055/1 Archiv Českého rozhlasu, Archivní fond. 00:02:38 – 00:02:48

4.7 Projev MUDr. Smutného

O vystoupení MUDr. Vladimíra Smutného za Okresní národní výbor Kladno se nám z médií dochoval pouze rozhlasový záznam (ovšem v plném znění) a jedna věta v Právu lidu¹⁸⁸ a Svobodných novinách¹⁸⁹. Údajný přepis projevu vyšel v brožuře Ministerstva informací, bohužel se jedná o zcela zcenzurovanou verzi, která je nejen zkrácena, ale hlavně doplněna novými větami. V podstatě téměř neodpovídá doktorovým slovům. V současné době jméno Smutného figuruje pouze na webových stránkách obce Lidice v sekci historie ve výčtu projevů¹⁹⁰. Ve studované literatuře autorka žádnou další zmínku nenašla. Tolik k dostupným zdrojům.

Projev zněl pateticky a obsahoval řadu

propagandistických

hesel. V původním

znění Smutný vyjádřil

soustrast přeživším,

vyzdvihoval lidické

ženy jako hrdinky,

kterým by se měla

společnost klanět, a pro

něž by měl stmelený

národ „*ruku v ruce nově*

a krásněji vybudovat

život v naší nové

vlasti“¹⁹¹. Dále zdůraznil, že národ nesmí dopustit, aby „*třebas stín nacistických zrudných nápadů svým nečistým prstem dotkl se naší stavby*“¹⁹². Taktéž vyzdvihl, jak šťastni jako národ můžeme být, když je nám dáno „*přátelství velkého maršála Stalina,*

¹⁸⁷ dtto. 00:02:53 – 00:03:00

¹⁸⁸ „Z pověření ONV v Kladně promluvil pak kladenský lékař dr. V. Smutný.“ (nesg.). Lidická tryzna. *Právo lidu*, 12. června 1945, ročník 48, č. 27, s. 2 – 3.

¹⁸⁹ „Za okresní výbor v Kladně promluvil dr. Smutný.“ (nesg.). Národ s prezidentem na místě zániku a vzkříšení. *Svobodné noviny*, 12. června 1945, ročník 1, č. 8, s. 1 – 2.

¹⁹⁰ (nesg.). *Lidice.cz* [online]. [cit. 2016-09-13]. Dostupné z [www: <http://www.lidice.cz/obec/historie/tragedie/095.html>](http://www.lidice.cz/obec/historie/tragedie/095.html).

¹⁹¹ Smutný, V. *AF01055/1 Archiv Českého rozhlasu, Archivní fond*. 00:04:16 – 00:04:22

¹⁹² dtto. 00:04:54 – 00:05:00

*který nám s tak hlubokým pochopením nabídl pomocnou ruku*¹⁹³, stejně tak jako přátelství západních zemí. Naději v lepší zítřky pak vkládal do „pracujícího lidu celého národa“¹⁹⁴.

Jedinou informací, která by stála za pozastavení, byla zmínka o plánovaném vybudování mezinárodního vědeckého hornického ústavu v Lidicích. Tento záměr vyplývá i ze zprávy Ministerstva zahraničních věcí¹⁹⁵, nicméně ke stavbě nikdy nedošlo.

Oproti tomu brožura ministerstva přinesla zopakování historických událostí 10. června 1942, žádost o potrestání všech viníků a zdůraznění povinnosti postavit nové Lidice¹⁹⁶.

4.8 Projev lidické ženy

Projevy hostů zakončila Anna Hroníková, 38letá lidická vdova po dělníkovi z kladenských oceláren, která se z Ravensbrücku úspěšně vrátila spolu s dalšími příbuznými a sousedkami. Statečně se odhodlala požádat veřejnost o pomoc při hledání dětí. Nejprve hovořila o tom, jak probíhal onen 10. červen 1942. Jak byly ženy nejprve odtrženy od mužů a následně i od dětí. Jak jim nacisté lhali o osudu dětí.

Dále popisovala hrůzy z koncentračního tábora v Ravensbrücku, kde je za vysilující noční práci kolikrát čekalo jen bití a malé množství špatné stravy¹⁹⁷. Přitom ženy stále držela nad vodou vzpomínka na domov, rodnou zemi, Lidice, rodinu a přátele.

Následně děkovala maršálu Stalinovi, jeho sovětské armádě a ostatním spojeneckým armádám za záchranu. Díky nim bylo „*zpuště Německo poraženo a naše drahá vlast povstala z poroby a my se s tisíci a tisíci našimi vězňenými mohly vrátit domů*“¹⁹⁸. Avšak vzápětí rozhořčeně vyslovila to, co každému v této souvislosti vyvstalo na mysl. „*Ale kde jsou naše Lidice? [...] Stojíme zde s pocity bolesti při pohledu na společný hrob, kde spí svůj věčný sen naši drazí otcové, naši starostliví muži*

¹⁹³ dtto. 00:05:38 – 00:05:45

¹⁹⁴ dtto. 00:06:00 – 00:06:02

¹⁹⁵ DUBOVICKÝ, Ivan. MZV.cz [online]. 2012-06-08 [cit. 2016-09-13]. Dostupné z www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/utvary_mzv/specializovany_archiv_mzv/fondy_archivu/lidice_1939_1945.html.

¹⁹⁶ Ministerstvo informací Československé republiky. *Lidická tryzna. Projevy, učiněné dne 10. června 1945 v Lidicích*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Orbis, 1945. 35s.

¹⁹⁷ „*K obědu zpravidla býval ve vodě vařený tuřín, čili nasládlá oranžová řepa a k tomu tři neoloupané brambůrky. Měl-li člověk štěstí, nebyly nahnílé*“ uvádí příklad ve své poslední autobiografii Jaroslava Skleničková. SKLENIČKOVÁ, Jaroslava. *Vzpomínky mě stále tíží*. Vyd.1. Nymburk: Nakladatelství VEGA-L, 2016. 100s. ISBN 978-80-88072-07-2. s. 55.

¹⁹⁸ Hroníková, A. AF01055/1 Archiv Českého rozhlasu, Archivní fond. 00:10:49 – 00:11:11

*a nadějní synové, jejichž životy byly nevinně utraceny nacistickými vrahy [...] Tolik bolesti nám způsobili zvrhlí katané a všechno jsme museli vytrpět nevinně, úplně nevinně. [...] Připravili nás o všechno, co nám bylo nejdražší. Tři největší poklady nám vzali – naše muže, naše děti a náš domov.*¹⁹⁹

Poté slíbila památce mužů „za vás budeme pracovat, aby druzí mohli žít, aby šťastná a svobodná byla naše drahá republika! To vám, vy hrdinně zesnulí, slibujeme a přísaháme“²⁰⁰. Zmínka o práci a republice zní poněkud socialisticky uvědoměle, nicméně v poválečné době se jednalo o velmi časté heslo, které v tomto případě nemuselo mít vyloženě ideovou spojitost.

Závěrem vyjádřila svou největší prosbu: „Ale o jedno ještě horoucně prosíme: Pomozte nám najít naše děti! Bez nich nebyl by náš život životem“²⁰¹.

Paní Hroníková byla odvezena do Ravensbrücku společně se svojí sedmnáctiletou dcerou. Obě se domů vrátily, ale přišly o manžela a otce. Důvod, proč právě ona vystoupila na tryzně, byl nasnadě. Podle slov pamětnice²⁰² byla Anna

¹⁹⁹ dtto. 00:11:21 – 00:12:40

²⁰⁰ dtto. 00:12:47 – 00:13:00

²⁰¹ (nesg.). 150. 000 účastníků národní pouti v Lidicích. *Svobodné slovo*, 12. června 1945, ročník 1, č. 27, s. 2.

²⁰² Výpověď lidické ženy Jaroslavy Skleničkové (za svobodna Suchánkové), která byla uskutečněná dne 14. 9. 2016 v Lidicích.

odvážná, silná a výbojná žena, která jako jediná byla schopná o tragédii plynule hovořit bez znatelného pohnutí, což mimo jiné dokládá dobový záznam Československého rozhlasu.

Slova paní Hroníkové ochotně zveřejnila všechna studovaná periodika a Český rozhlas poskytl jejich kompletní záznam.

Mladá fronta z projevu vytáhla obvinění Němců, poděkování armádám, slib mučedníkům, že je za ně nutno pracovat, a žádost o pomoc při hledání dětí²⁰³.

Právo lidu popsalo, jak sto padesát tisíc lidí naslouchalo žalobě, kterou paní Hroníková přednášela. Zaměřilo se především na utrpení, které lidická žena vylíčila, a na její prosbu týkající se dětí. Přitom uvedlo i detaily, které měly ve čtenáři zintenzivnit prožitek hrůzy a třeba jej vyburcovat k pomoci, jako například „*Hle, tady maminka drží svého chlapce za ruku, tam jiná tiší v náručí vlasatou holčičku. Lidické ženy však ještě nepociťují takového štěstí.*“²⁰⁴

Svobodné

noviny přinesly třetí pohled. Všímalý si lidické ženy jako takové, jejího projevu, citovaly její slova. „*...a po něm přivedli na řečiště ženu ve smutku, paní Annu Hroníkovou z Lidic,*

*jednu ze zachráněných, lze-li užít tohoto slova o ženě, která ztratila muže, děti a domov[...]*Říká to prostince, ale pevně, hlas se jí nechvěje, ani když její známé, příbuzné a spolutrpitelek na lavicích pod tribunou neodolávají a dusí se vzlykotem.“²⁰⁵ Nakonec se pokusily přiblížit atmosféru, která následovala po této řeči. „*Je podivuhodné, že dokonalé ticho se dovede ještě hloubit. A z hlubin tohoto ticha vyplouvaly hymny: britská, sovětská, francouzská, americká a československá.*“²⁰⁶

²⁰³ Za Lidice je odpovědný celý německý národ. *Mladá fronta, Deník svazu české mládeže*, 12. června 1945, ročník 1, č. 31, s. 1 – 2.

²⁰⁴ Lidická tryzna. *Právo lidu*, 12. června 1945, ročník 48, č. 27, s. 2 – 3.

²⁰⁵ Národ s prezidentem na místě zániku a vzkříšení. *Svobodné noviny*, 12. června 1945, ročník 1, č. 8, s. 1 – 2.

²⁰⁶ dtto.

Po tomto projevu skutečně nikdo neskrýval dojetí. Žádná z lidických žen v té chvíli neměla své dítě u sebe. Dokonce ani malá Evička Kubíková, jež předávala Haně Benešové květiny, nebyla na tryzně s maminkou nebo s babičkou. Obě ženy se vrátily až posledním autobusem²⁰⁷.

4.9 Kladení věnců a vyjádření upřímné soustrasti lidickým ženám

Prezident s chotí se za zpěvu Pěveckého sdružení pražských učitelů odebrali k hrobu lidických mužů. Byli následováni členy diplomatického sboru, členy československé vlády, všemi oficiálními osobnostmi a lidickými přeživšími²⁰⁸. „*Tak jako kráčel za rakví prezidenta Osvoboditele, jako ručitel jeho odkazu, tak jde nyní prezident dr. Edvard Beneš s hlavou odkrytou, postříbřenou šedinami sedmiletého boje. Tak kráčí k mohyle lidických obětí.*“²⁰⁹

Sborové písně vystřídaly hymny²¹⁰. V čele průvodu byl nesen obrovský věnec prezidenta republiky, za ním pak věnce Rudé armády, československé vlády a lidických

²⁰⁷ STEHLÍK, Eduard. *Lidice vzpomínání*. Vyd. 1. Praha: Pro Památník Lidice vydala Jitka Kejřová, nakladatelství V RÁJI, 2007. ISBN 978-808-6758-459. s. 123.

²⁰⁸ (nesg.). Lidice otřáslý svědomím světa. *Mladá fronta, Deník svazu české mládeže*, 12. června 1945, ročník 1, č. 31, s. 2.

²⁰⁹ Technik, A. *AF01055/1 Archiv Českého rozhlasu, Archivní fond*. 00:26:36 – 00:26:51

²¹⁰ Britská, sovětská, francouzská, americká a československá. Národ s prezidentem na místě zániku a vzkříšení. *Svobodné noviny*, 12. června 1945, ročník 1, č. 8, s. 1 – 2.

žen. Mezi již položenými obětinami se nacházely honosné věnce delegace zastupitelských úřadů²¹¹.

„Pan prezident dr. Edvard Beneš vstupuje na ohrazené místo, právě bere do svých rukou stuhy věnce a stojí v pohnutí se skloněnou hlavou nad hroby mučedníků. [...] A nyní k hrobu přistupují lidické ženy.“²¹² Prezident všem přeživším stiskl ruku.²¹³ „V tichém rozjímání zůstal prezident republiky se všemi ostatními drahnou chvíli nad hrobem.“ uvedlo Právo lidu²¹⁴. Vše utichlo. Havíři, stojící u hrobu padlých, vzdali mrtvým poctu, prapory četných spolků se sklonily²¹⁵.

Na závěr zahrály sbor lesních rohů orchestru Národního divadla a hornická kapela Ladislava Huřika chorálové skladby. Ladislav Huřík byl synem jednoho z popravených lidických mužů²¹⁶.

Poté se všichni vrátili zpět k tribuně, kde prezident s chotí krátce pohovořili s lidickými ženami, jimž znovu vyjádřili upřímnou soustrast²¹⁷. Při cestě od hrobu

²¹¹ Lidická tryzna. *Právo lidu*, 12. června 1945, ročník 48, č. 27, s. 2 – 3.

²¹² Technik, A. AF01055/1 *Archiv Českého rozhlasu, Archivní fond*. 00:29:43 – 00:30:48

²¹³ Národ s prezidentem na místě zániku a vzkříšení. *Svobodné noviny*, 12. června 1945, ročník 1, č. 8, s. 1 – 2.

²¹⁴ Lidická tryzna. *Právo lidu*, 12. června 1945, ročník 48, č. 27, s. 2 – 3.

²¹⁵ dtto.

k tribuně údajně z řady vyběhl prošedivělý muž s brýlemi „*Pane prezidente! vykřikl, - dokud budete žít, dotud budeme klidni! Pane prezidente! Pane prezidente!*“²¹⁸. Poté na chvíli zavládl zmatek, který však brzy znovu utichl²¹⁹.

Ještě před odjezdem se prezident spolu s dalšími hosty zapsal do pamětní knihy Lidic, načež vyjel směrem k Lánům.²²⁰

Tímto zprávy z místa konání v tištěných periodikách končily. Český rozhlas ještě jednou zopakoval naléhavou prosbu pomoci vypátrat lidické děti a celé vysílání uzavřel těmito slovy: „*Stromy však jak přelámaná žezla trčí ještě dneska ze země. Končí se tryzna nejpamátnejší. Statisíce a statisíce československých občanů se jí zúčastnilo. A zítra zase jen skřivan bude zpívat jako tehdy. Skřivan, který nehledá krov jako vlaštovka, protože jeho domovem je brázda. Zpívá chvíli úžasného klidu, když už zbývá jenom jeden vzdech, zpívá všechnu krásu toho lidu, jemuž chodíme tu po hrobech. Naši mučedníci, muži a chlapci, naše mučednice, lidické ženy i lidické děti, vroucí dík, nehynoucí slávu a otevřené srdce celého československého národa i svobodného lidstva. Čest lidickým padlým. Věčně svobodný život novým Lidicím a celému našemu státu.*“²²¹

²¹⁶ Technik, A. AF01055/1 Archiv Českého rozhlasu, Archivní fond. 00:34:57 – 00:36:24

²¹⁷ STEHLÍK, Eduard. *Lidice vzpomínání*. Vyd. 1. Praha: Pro Památník Lidice vydala Jitka Kejřová, nakladatelství V RÁJI, 2007. ISBN 978-808-6758-459.

²¹⁸ Národ s prezidentem na místě zániku a vzkříšení. *Svobodné noviny*, 12. června 1945, ročník 1, č. 8, s. 1 – 2.

²¹⁹ dtto.

²²⁰ Lidická tryzna. *Právo lidu*, 12. června 1945, ročník 48, č. 27, s. 2 – 3.

²²¹ Disman, M. AF01055/1 Archiv Českého rozhlasu, Archivní fond. 00:34:57 – 00:36:24

5 Doznívání lidické tragédie a nové poslání

Následující část práce obsahuje informace, o kterých se po lidickém pietním aktu začalo intenzivně psát, neboť byly spjaty s lidickou tragédií. Mezi takováto témata patřilo hlavně pátrání po lidických dětech a otázka naprosto zásadní pro všechny lidické přeživší – vybudování nových Lidic. Dále se neustále opakovaly osudy lidických občanů (zejm. faráře Štemberky), nebo podobnost zločinů spáchaných v Lidicích a v Ležákách.

5.1 Co bylo s dětmi

Na lidické tryzně se sice objevilo děvčátko ze starých Lidic, Eva Kubíková²²², ta měla ovšem naprosto odlišný příběh od ostatních lidických dětí. Jako jediná válku strávila u své tety v Německu²²³.

Z historické literatury se dozvídáme o tom, jak se po projevu paní Hroníkové události daly do pohybu. Za pomoci první dámy Hany Benešové se do všech koutů rozjely celé pátrací skupiny. Tyto skupiny byly vždy složeny z členů policie, tlumočnicků a lidických žen. Hledaly převážně v Polsku a v Německu²²⁴.

Dne 10. června v novinách vyšla (jak dnes již víme) mylná informace o tom, že děti byly transportovány do koncentračního tábora ve Svatobořicích. Na toto místo se ovšem nikdy nedostaly, ve skutečnosti byly poslány do Lodže. Odtud pak většina „neponěmčitelných“ pokračovala do Chelмна, zatímco děti „schopné převýchovy“ cestovaly do Lebensbornu²²⁵. Nejspíše šlo o záměnu s dětmi z rodin českých parašutistů, které byly poslány do internačního tábora ve Svatobořicích u Kyjova²²⁶.

Následně 16. června Svobodné slovo informovalo o šesti lidických dětech, které byly v roce 1942 jako jedny z nejmenších dovezeny do ústavu v pražské Krči, kde se jich český personál ujal s největší láskou a soucitem, byť gestapo zakázalo jakýkoli projev náklonnosti, a naopak trvalo na tvrdém jednání vůči dětem. Byly tedy jako jediné přeživší vychovávány v českém prostředí, a tudíž učeny mateřštině. V tomto ústavu

²²² (nesg.). 150. 000 účastníků národní pouti v Lidicích. *Svobodné slovo*, ročník 1, č. 27, 12. června 1945, s. 2.

²²³ MACKOVÁ, Jolana a Ivan ULRYCH. *Osudy lidických dětí: vzpomínky, svědectví, dokumenty*. Nymburk: Vega-L pro Památník Lidice, 2003, 101s. ISBN 80-903-1639-5. s. 73.

²²⁴ dtto.

²²⁵ STEHLÍK, Eduard. *Lidice vzpomínání*. Vyd. 1. Praha: Pro Památník Lidice vydala Jitka Kejřová, nakladatelství V RÁJI, 2007. ISBN 978-808-6758-459. s. 90.

²²⁶ (nesg.). *Česká televize.cz* [online]. 2012 [cit. 2016-09-13]. Dostupné z [www: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10350893065-heydrich-konecne-reseni/212563235400007-svatoboricke-deti/>](http://www.ceskatelevize.cz/porady/10350893065-heydrich-konecne-reseni/212563235400007-svatoboricke-deti/).

zůstaly až do konce války, byly tedy snadno nalezeny²²⁷. Bohužel se stále nic nevědělo o dalších dětech, jejichž osud byl nepopsatelně krutější.

O těch se psalo až 20. června rovněž ve Svobodném slově a Právu lidu²²⁸. Konkrétně podle výpovědi Adolfa Gustava Madera, sanitního vojáka německé národnosti, který se však hlásil ke komunistické straně, a jeho ženy byly lidické děti 13. června 1942 transportovány v počtu 50 – 60 do Lodže²²⁹.

Falešná stopa ovšem vedla do Ostrova u Karlových Varů, kam byl z Opavska před koncem války přestěhován dětský útulek s asi 75 dětmi, jejichž původ nebyl znám.²³⁰ Jak se později zjistilo, žádné z dětí z Lidic nepocházelo.

Český rozhlas ve sledovaném období neposkytl o dětech žádné další informace, ovšem o tři měsíce později přinesl rozhovor s lidickou ženou, paní Jedličkovou, která se snažila touto cestou vyhledat svého osmiletého syna Vaška. „*Chtěla bych se o něm dozvědět, kde je, který dobrý lidi si ho vzali na vychování. Ty bych prosila, jestli by mi děcko vrátili.*“²³¹ plakala maminka do rozhlasového mikrofону.

5.2 Výstavba nových Lidic

Dalším tématem, které řešila média v souvislosti s lidickou tragédií, bylo postavení nových Lidic. Jak již autorka uvedla v podkapitole Mezinárodní uctění památky Lidic, velikou zásluhu na jejich vybudování měli angličtí horníci z města Stoke-on-Trent, kteří rychle a neuvěřitelně lidsky zareagovali na lidické neštěstí tím, že uspořádali sbírku na výstavbu nových Lidic²³². Za celou myšlenkou stál Dr. Barnett Stross, radní města, který v červnu 1942 přednesl návrh, aby se v celém kraji tato sbírka rozjela. S heslem „Lidice shall live“ vyzývali britští horníci horníky svobodného světa, aby se na fondu spolupodíleli²³³. Celkem tak bylo vybráno něco kolem jednoho milionu liber. Tyto peníze pak putovaly převážně na výstavbu nových lidických domů²³⁴.

Kromě britských hrdinů přispěl na nové Lidice, nebo spíše na lidické občany, také člen Akademie lékařských věd SSSR prof. V. Parin částkou 5000K. Tyto peníze

²²⁷ (nesg.). Lidické dítě. *Svobodné slovo*, 16. června 1945, ročník 1, č. 31, s. 3.

²²⁸ (nesg.). Děti z Lidic v Lodži? *Právo lidu*, 20. června 1945, ročník 48, č. 34, s. 2.

²²⁹ (nesg.). Lidické děti zavlčeny do Lonže?. *Svobodné slovo*, 20. června 1945, ročník 1, č. 34, s. 1.

²³⁰ (nesg.). České děti v německém „Kinderheimu“ v Ostrově u Karlových Varů. *Právo lidu*, 20. června 1945, ročník 48, č. 34, s. 3.

²³¹ AF00517/1 *Archiv Českého rozhlasu, Archivní fond*. Nahrávka Žena z Lidic – M. Jedličková. 5. září 1945.

²³² DRTINA, Prokop Dr. LIDICE. *Svobodné slovo*, 10. června 1945, ročník 1, č. 26, s. 1.

²³³ DAVID, J., LIDICE BUDOU ŽÍT! *Svobodné slovo*, 10. června 1945, ročník 1, č. 26, s. 1.

²³⁴ STEHLÍK, Eduard. *Lidice vzpomínání*. Vyd. 1. Praha: Pro Památník Lidice vydala Jitka Kejřová, nakladatelství V RÁJI, 2007. ISBN 978-808-6758-459. s. 135.

v Praze vydělal za uveřejnění svých přednášek.²³⁵ Paradoxně se o tomto konkrétním příspěvku psalo častěji, než o výši finančních prostředků poskytnutých horníky.

Dále se o financování lidické výstavby z novin nic moc nedozvíme. V podstatě se spíše řešilo, kdo nové Lidice postaví. V červnu 1945 tedy byla vypsána veřejná soutěž pro architekty české a slovenské národnosti na výstavbu Lidic²³⁶. Mezi kritéria, podle kterých byly návrhy architektů posuzovány, spadalo, jaké místo pro výstavbu by kandidát zvolil, jaká je jeho koncepce památníku a jak by upravil celé okolí s ohledem na očekávané návštěvy²³⁷.

Soutěží prošlo 58 návrhů (2 z nich byly ze zahraničí). Celkem proběhla dvě kola, načež z druhého kola porota vybrala dva vítězné týmy, jejichž autorům doporučila, aby se spojily v jeden. Samozřejmě se toto stanovisko poroty neseťkalo s hlasitými ovacemi zúčastněných, nicméně roku 1947 tým složený z Václava Hliského, Richarda Podzemského, Antonína Tenzera, Františka Marka a Zbyňka Jirsáka předložil Zemskému národnímu výboru šest návrhů ke schválení²³⁸.

V květnu roku 1948 byla započata výstavba nových Lidic, která trvala až do roku 1955²³⁹. V roce 1957 pak byly domy oficiálně předány lidickým ženám a sirotkům²⁴⁰.

²³⁵ Akademik Parin pozůstalým po lidických obětech. (nesg.). *Svobodné noviny*, 17. června 1945, ročník 1, č. 24, s. 2.

²³⁶ (nesg.). Ideová soutěž na výstavbu nové obce Lidic. *Mladá fronta, Deník svazu české mládeže*, 12. června 1945, ročník 1, č. 31, s. 2.

²³⁷ (nesg.). Soutěž ba výstavbu Lidic. *Svobodné slovo*, 12. června 1945, ročník 1, č. 27, s. 3.

²³⁸ STEHLÍK, Eduard. *Lidice vzpomínání*. Vyd. 1. Praha: Pro Památník Lidice vydala Jitka Kejřová, nakladatelství V RÁJI, 2007. ISBN 978-808-6758-459. s. 137.

²³⁹ dtto.

²⁴⁰ „Podle plánu bylo vystavěno 150 domů. Původně měly být přiděleny pouze lidickým ženám, ale než se stavba dostavěla, některé bohužel zemřely. Proto se následně rozhodlo, že zbývající domy případnou lidickým sirotkům.“ popisuje Jaroslava Skleničková a dodává hořkou perličku „Nejprve nám domy chtěli propůjčit do smrti, s tím, že po smrti se navrátí státu, ale pak zjistili, že se jim to nevyplatí, protože by se museli starat o údržbu apod., takže nám to dali nakonec do majetku.“ Výpověď lidické ženy Jaroslavy Skleničkové (za svobodna Suchánkové), která byla uskutečněna dne 14. 9. 2016 v Lidicích.

Závěr

V období kolem konání lidického pietního aktu se tehdejší masová média teprve sžívala s novou politickou situací a osvojovala si žurnalistické zásady vyplývající z demokratické ústavy, jimiž byly především svoboda slova a zákaz předběžné cenzury²⁴¹. Míra svobody však již neodpovídala prvorepublikovému či meziválečnému modelu. Podle Košického vládního programu se celá společnost, včetně médií, měla podílet na politické, společenské a morální očiště²⁴². Pojetí tohoto úkolu, jehož se zhostily rozhlas a jednotlivé deníky, jež prošly antifašistickým sítím, se lišilo. Bohužel ne všechny sdělovací prostředky zaujaly v demokratické republice úlohu objektivního hlídacího psa.

Práci Českého rozhlasu by autorka ohodnotila jako velmi zdařilou. Podle dobové nahrávky redaktor vystupoval vskutku profesionálně (dále rozvedeno níže). To samé se již bohužel nedá tvrdit o všech tištěných médiích. Články se od sebe diametrálně odlišovaly. Zatímco Právo lidu, Lidová demokracie, Svobodné slovo a Svobodné noviny přinášely víceméně objektivní podložené informace psané umírněnou seriózní žurnalistikou, Rudé právo a Mladá fronta očividně šířily komunistickou propagandu. Jejich články byly plné burcujících textů, jež rozdmýchávaly nenávist vůči německému národu, a o lidických přeživších hovořily jako o hrdinných dělnících, které by měly jít všem svou prací příkladem. Texty těchto dvou médií rovněž tvořila pompézní hesla, která vyzdvihovala maršála Stalina, celou sovětskou armádu, hrdinný Sovětský svaz jako takový apod. Je nasnadě uvést, že právě v prvních poválečných letech byla Mladá fronta neaktivnějším agitačním deníkem. Takovýto aktivismus tehdy nevykazovalo ani Rudé právo.

Když se ještě vrátíme k liberálně či sociálně demokratickým periodikům, je nutno uvést výjimečné postavení Práva lidu, jakožto novin Československé strany sociálně demokratické. Tyto noviny po celé sledované období poskytovaly nejvíce relevantních zpráv. Informovaly mj. o navrátilivších se lidických ženách a hledaly lidické děti²⁴³, stejně tak jako v dostatečném předstihu poskytly čtenářům veškeré potřebné

²⁴¹ Podle *ústavního dekretu prezidenta republiky č. 11/1944 Úř. věst. čsl. o obnovení právního pořádku* byla vymezena doba nesvobody a obnoven československý právní řád včetně *Ústavy z roku 1920*. Tato v §113 odst. 1 zabezpečuje svobodu tisku, shromažďovací právo, spolčovací (dnes sdružovací) právo a zákaz cenzury.

²⁴² BEDNAŘÍK, Petr. JIRÁK, Jan. KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: Od počátku do současnosti*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2011. 448s. ISBN 978-80-247-3028-8. s. 219.

²⁴³ V žádném článku se však ani Právo lidu, ani ostatní média nezmínila o jediném přeživším lidickém muži Františku Sajdlovi, který válku přežil jenom z toho důvodu, že byl v době tragédie nepodmíněně

organizační informace týkající se konání pietního aktu. Dalo by se říci, že měly přístup k neaktuálnějším a nejdůležitějším informacím té doby. Zároveň jako by si své role byly vědomy a ujaly se jí s veškerou odpovědností.

Další média podobného zaměření se na rozdíl od prvně zmíněných komunistických deníků k německé otázce stavěla opatrněji, zato kupříkladu uváděla britské zásluhy na obnově Lidic nebo uznání lidické památky západními státy.

V jediné části se média z většiny shodovala, a to když referovala o průběhu lidické tryzny. Jednalo se však o zprávu z významné akce, o níž se informace šířily veškerými dostupnými prostředky, a tudíž nebylo možné skutečnosti nějak zásadně překrucovat, pouze případně něco vynechat, nebo naopak vypíchnout.

Jak již bylo výše uvedeno, detailní záznam celého pietního aktu poskytl posluchačům Český rozhlas. Byly tak přímo zachyceny mimo jiné i autentické projevy účinkujících. Je třeba upozornit na kontrast mezi řečí jednotlivých účinkujících tryzny a reportéra rozhlasu. Zatímco reportér volí umírněný tón hlasu a z jeho popisů číší profesionalita žurnalisty, řeč většiny účinkujících je patetická s až absurdně komickými údernickými zvoláními. Tento tón je bohužel patrný i v projevu lidické ženy Anny Hroníkové, byť ve slabší intenzitě²⁴⁴. Je překvapivé, že ani ve chvílích, kdy hovoří o vraždě mužů, o níž se podle dostupných informací dozvěděla teprve nedávno, není v jejím hlase slyšet žádné zlomení, chvění či rozrušení. Řeč je místo toho až nepřirozeně uzpívaná a protkaná výrazy a frázemi tehdejšího ideologického slovníku. Autorka této práce se snažila dopátrat, zda paní Hroníkové, budoucí člence komunistické strany, s přípravou projevu někdo nepomáhal. Odpovědi se jí však bohužel nedostalo.

Klidně vyznívá ještě projev prezidenta Beneše, který svým typickým hlasem slibuje přeživším pomoc a spravedlivé potrestání viníků.

Jak realisticky uvádí Kyncl, propaganda hrála od počátku lidické tragédie zásadní roli. Lidice byly opakovaně zneužity komunisty k prosazování stranických cílů. Na tento znepokojující fakt upozornil již v roce 1946 novinář Práva lidu ve svém článku Rub a stín smuteční slavnosti²⁴⁵.

odsouzen ke čtyřem rokům vězení. Po válce se do Lidic chtěl navrátit, ale nebyl přijat. Výpověď lidické ženy Jaroslavy Skleničkové (za svobodna Suchánkové), která byla uskutečněna dne 18. 9. 2016 v Lidicích.

²⁴⁴ „...*Díky maršálu Stalinovi, jeho statečné Rudé armádě, díky chrabřím armádám našich spojenců a naší slavné armádě bylo zpupné Německo poraženo [...] Za vás budeme pracovat, aby druzí mohli žít, aby šťastná a svobodná byla naše drahá republika. To vám, vy hrdinně zesnulí, slibujeme a přísaháme!*“ Hroníková, A. AF01055/1 Archiv Českého rozhlasu, Archivní fond. 00:10:49 – 00:13:00

²⁴⁵ KYNCL, Vojtěch. *LIDICE: Zrození symbolu*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2015. 601s. ISBN 978-80-200-2482-4. s. 451.

Ihned po skončení války se výstavby Lidic a vedení obce ujaly ty lidické ženy, které byly členkami komunistické strany²⁴⁶. Jak uvádí pamětnice, nezdráhaly se s agitací začít téměř okamžitě po příjezdu na Kladno²⁴⁷. Rozhodovaly o tom, který dům kdo dostane²⁴⁸, psaly kádrová hodnocení na spoluobčany²⁴⁹, neboť morálka a etika hrála v Lidicích navýsost důležitou roli²⁵⁰, vystupovaly na lidických tryznách²⁵¹ apod.

I tehdejší ministr vnitra Václav Nosek se snažil na výstavbě Lidic co nejvíce zviditelnit. Středočeská vesnice se stala součástí komunistické propagandy. Velkou ministrovou spojenkyní byla dokonce jedna z lidických žen, Helena Leflerová, pozdější komunistická poslankyně²⁵².

V následujících letech se lidické trzny staly prostorem pro otevřenou stranickou agitaci. Na tribunách nad hlavami tehdejších představitelů socialistického zřízení visely portréty Klementa Gottwalda a Josifa V. Stalina a nápisy jako například „do boje za Pakt míru, proti znovuvyzbrojení Západního Německa, za skončení války v Koreji“ nebo „Ať žije Sovětský svaz – největší záruka světového míru“²⁵³. Podle slov pamětnice „se do Lidic každý přijel jen vymluvit“. Projevy nepatřily mezi poutavé části události. Během trzny se do vesnice sjeli stánkaři s ovocem a zeleninou, jež jinak nebyla běžně k mání. Proto se do Lidic každoročně na 10. června dostavila spousta návštěvníků, kteří

²⁴⁶ „V lágru se komunistky dívaly na lidické ženy jako na vesničanky a v ničem jim nepomohly, i když třeba mohly 84leté babičce obstarat alespoň jednu lágrovou deku navíc, aby jí nebyla zima. Když však po válce viděly, jak Lidice začínají být známé i ve světě, tak se najednou začaly okolo lidických žen točit a získávat je do komunistické strany. Tím se některé bohužel dostaly i do vedení Národního výboru a začaly všem rozhodovat. Bohužel to většinou byly ty, které měly jen základní vzdělání v lidické dvouřídce a podle toho to někdy vypadalo. Dej někomu moc, ale když rozum chybí a moc stoupne do hlavy, je z něj velký pán“. Výpověď lidické ženy Jaroslavy Skleničkové (za svobodna Suchánkové), která byla uskutečněna dne 14. 9. 2016 v Lidicích.

²⁴⁷ Paní Skleničková zmiňuje absurdní zážitek, kdy ji, její sestru a ještě pár mladých dívek začaly starší komunistky nabádat, aby šly s transparentem „Lidické ženy budují novou republiku“ na kladenské vlakové nádraží pozvednout morálku. Ty tehdy takto na místo skutečně dorazily a dožadovaly se práce. Místní se zdráhali, přece nenechají lidické dívky, které se sotva vrátily z pochodu smrti, aby jim pomáhali. Nakonec jim dovolili přebírat šroubky a matičky. Když kolem projížděl vlak, nějaký muž se vyklonil z okna a zařval: „Heleďte na ně, na svině“. Myslel si pravděpodobně, že jsou to Němky, které tam nedaleko pracovaly. Ještě je nutné podotknout, že lidické komunistky, jež celou akci zorganizovaly, se celou dobu v „lágru“ chovaly, jako by je neznaly. Výpověď lidické ženy Jaroslavy Skleničkové (za svobodna Suchánkové), která byla uskutečněna dne 14. 9. 2016 v Lidicích.

²⁴⁸ Výpověď lidické ženy Jaroslavy Skleničkové (za svobodna Suchánkové), která byla uskutečněna dne 14. 9. 2016 v Lidicích.

²⁴⁹ KYNCL, Vojtěch. *LIDICE: Zrození symbolu*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2015. 601s. ISBN 978-80-200-2482-4. s. 506.

²⁵⁰ KYNCL, Vojtěch. *LIDICE: Zrození symbolu*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2015. 601s. ISBN 978-80-200-2482-4. s. 508.

²⁵¹ Jak uvádí pamětnice, později už měly naučené předepsané fráze, které opakovaly stále dokola. Výpověď lidické ženy Jaroslavy Skleničkové (za svobodna Suchánkové), která byla uskutečněna dne 14. 9. 2016 v Lidicích.

²⁵² dtto.

²⁵³ STEHLÍK, Eduard. *Lidická vzpomínání*. Vyd. 1. Praha: Pro Památník Lidice vydala Jitka Kejřová, nakladatelství V RÁJI, 2007. 151s. ISBN 978-808-6758-459, s. 140.

se nakonec samotné akce ani nezúčastnili. Celá pieta tehdy ztratila svůj původní význam. Proto autorku velice lákalo dopátrat se, jak tomu bylo při první tryzně. Nezbyvá než konstatovat, že i přes prvotní pokusy levicové propagandy zaujmout místo v tisku, jakož i na lidické tribuně, se první pietní akt ještě nesl v duchu vzpomínání, úcty a pokory.

Závěrem je ještě nutno dodat, že kolem Lidic vznikají nahodile různé konflikty politického rázu i dnes. V poslední době se kupříkladu strhla nevole vůči Janě Bobošíkové jakožto předsedkyni okresního výboru Českého svazu bojovníků za svobodu Lidice. S jejím zvolením do funkce nesouhlasila řada občanů, tři přeživší lidické ženy z tohoto důvodu dokonce z organizace vystoupily. Konkrétně tak učinily Jaroslava Skleničková, která mj. poskytla autorce této práce své vzpomínky na lidický pietní akt, dále její sestra Miloslava Kalibová a Milada Cábová. Jejich odůvodnění znělo takto: *„Na sklonku svých životů si nepřejeme, aby lidický odkaz byl předmětem její (Bobošíkové) politické kariéry. Přály bychom si, aby reprezentace Českého svazu bojovníků za svobodu byla převzata především mladou generací a těmi, kteří uchování památky na Lidice chápou jako službu a odkaz protiválečné lidskosti“*²⁵⁴. Do lidické buňky Svazu následně přistoupil ještě Dominik Duka nebo Jiří Ovčáček²⁵⁵.

Lidické tryzny se dnes již nesou v poklidném duchu, avšak političtí zástupci zde většinou působí poněkud nepřírozně. Některé z prezidentských projevů stále vyvolávají smíšené reakce.

Konečně jen zajímavost na závěr. Lidická tryzna z roku 1945 byla restaurována v historickém filmu Lidice režiséra Petra Nikolaeva. Její provedení autorka práce považuje za vskutku precizní, neboť scéna snímku odpovídá dobovým fotografiím.

Summary

After the Second World War, mass media became accustomed to the new political situation and learned how to use journalism principles stemming from the democratic constitution, such as the freedom of speech and prohibition of censorship.

²⁵⁴ ČTK, iDNES.cz. *iDNES.cz* [online]. 20-8-2015 [cit. 2016-11-17]. Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/lidicke-zeny-bobosikova-spor-djd/domaci.aspx?c=A150820_213655_domaci_wlk>.

Unfortunately, the amount of liberty no longer corresponded to that of the model of the First Republic or the interwar period. According to the Košice Government Programme, the whole society including the media should have participate in a political, social and ethical “clean up”. Regrettably, not every type of media played a role of an impartial guard dog in the society.

If the author has to assess the pieces of work of the particular media, she elevates the work of the Czech Radio because of the professional performance of the redactor. As far as the media output is concerned, the publications clearly differed from each other. While *Právo lidu*, *Lidová demokracie*, *Svobodné slovo* and *Svobodné noviny* brought information based on facts and their journalists wrote quality articles, *Rudé právo* and *Mladá fronta* spread communist propaganda. That is to say the latter publications tried to pit the general public against the German nation, described the women from Lidice as about heroic workers and elevated Stalin, the whole Soviet army etc. Regarding the former publications, which were liberal or social-democratic, it is necessary to mention the special position of *Právo lidu* as a newspaper of the Czechoslovak Social Democratic Party. This newspaper provided most accurate news. E.g. it informed about women from Lidice who came back to the republic and it also recovered missing children. Besides, it was the first to provide information about the Reverent Act to the public. Incidentally, the description of the Reverent Act is the only topic in this thesis about which there was consensus in all of the representative media.

According to Kyncl, the propaganda played an essential role in the tragedy of Lidice from the beginning. Lidice was repeatedly abused by communists for the propagation of their goals. Basically, after the Second World War, Lidice was run by female members of the communist party. They made decisions about most of important issues and significantly influenced the life in the village. Helena Leflerová, one of these women, was considered to be an ally of the minister of the Interior Václav Nosek and subsequently, she became a communist deputy.

In the following years, the Reverent Acts in Lidice provided space for parties agitation. The whole reverence had lost its initial meaning. Actually, this is the reason why the author had chosen this topic. She wanted to know if the first reverence was also influenced by the communist propaganda or not. Talking of this Reverent Act, the first

²⁵⁵ WERNER, Lukáš. RIZIKYOVÁ, Markéta. *Aktuálně.cz* [online]. 26-2-2016 [cit. 2016-11-17]. Dostupné z www: < <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/ovcacek-vstoupil-mezi-lidicke-bojovniky-za-svobodu-vedene-bo/r~b8a9468edc7311e5ae64002590604f2e/?redirected=1479394863>>.

attempts to plant propaganda in speeches and also newspapers appeared, but in fact the reverence was full of memories, respect and humility.

Lastly, it should be added that from time to time, various political conflicts relating to Lidice are arise but on the whole, the Reverent Acts passes off in calm atmosphere nowadays. Only some of presidential performance causes a stir sometimes.

Just as a matter of interest, it is worth mentioning that the Reverent Act in Lidice in 1945 was portrayed in the movie Lidice made by Petr Nikolaev.

Použitá literatura

Knižní publikace

ARBURG, Adrian von. DVOŘÁK, Tomáš. KOVAŘÍK, David. *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. Vyd. 1. Brno: Matice moravská, Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2010. 534 s. ISBN 978-80-86488-70-7.

BEDNAŘÍK, Petr. JIRÁK, Jan. KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: Od počátku do současnosti*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 2011. 448s. ISBN 978-80-247-3028-8.

BROD, Toman. *Osudný omyl Edvarda Beneše 1939 – 1948: Československá cesta do sovětského područí*. 2. vydání. Praha: Academia, 2002. 700s. ISBN 80-200-0971-X.

CEBE, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945 - 1948*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2015. 267 s. ISBN 978-80-246-2863-9.

KYNCL, Vojtěch. *LIDICE: Zrození symbolu*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2015. 601s. ISBN 978-80-200-2482-4.

MACKOVÁ, Jolana. ULRYCH, Ivan. *Osudy lidických dětí: vzpomínky, svědectví, dokumenty*. Vyd. 1. Nymburk: VEGA-L, 2003. 101s. ISBN 80-903163-9-5.

Ministerstvo informací Československé republiky. *Lidická tryzna. Projevy, učiněné dne 10. června 1945 v Lidicích*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Orbis.

PETRÁŠ, René, Helena PETRŮV a Harald Christian SCHEU (eds.). *Menšiny a právo v České republice*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2009. 355 s. ISBN 978-80-87284-00-1.

SKLENIČKOVÁ, Jaroslava a k vyd. připravila Jana HAVLÍKOVÁ. *Jako chlapce by mě zastřelili...: Příběh nejmladší lidické ženy*. Vyd. 1. Praha: Prostor, 2006. 158s. ISBN 80-726-0164-4.

SKLENIČKOVÁ, Jaroslava. *Vzpomínky mě stále tíží*. Vyd.1. Nymburk: Nakladatelství VEGA-L, 2016. 100s. ISBN 978-80-88072-07-2.

STEHLÍK, Eduard. *Lidice: příběh české vsi*. Vyd. 1. Praha: V ráji, 2004, 135 s. ISBN 80-867-5813-3.

STEHLÍK, Eduard. *Lidická vzpomínání*. Vyd. 1. Praha: Pro Památník Lidice vydala Jitka Kejřová, nakladatelství V RÁJI, 2007. 151s. ISBN 978-808-6758-459.

ZÁPOTOCKÁ, Marie. *Můj život s Antonínem Zápotockým*. Vyd. 1. Říčany u Prahy: Orego, 2001. 168s. ISBN 80-861-1771-5.

Primární prameny

Ústavní dekret prezidenta republiky č. 11/1944 Úř. věst. čsl. o obnovení právního pořádku

Ústavní dekret prezidenta republiky č. 1/1945 Sb., o nové organizaci vlády a ministerstev v době přechodné

Ústavní dekret prezidenta republiky č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské

Dekret prezidenta republiky č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a pomahačů a o mimořádných lidových soudech

Zákon č. 101/1947 Sb., o postavení redaktorů a o Svazech novinářů ze dne 24. 6. 1947

Rozhlasové nahrávky

AF01054 Archiv Českého rozhlasu, Archivní fond. Lidice – reportáž ze smuteční slavnosti; projevy – Dubský, J., předs. lidického výboru; Vydra, V. – rec. báseň V. Nezvala Lidicím; Nosek, V., min. vnitra ČSR; Beneš. E. dr., prezident ČSR. pěvec. sbor. – Kdož sú Boží bojovníci; Pankov, A., plk. sovět. armády/rusky/; hymny; rep. Technik, A., Disman, M., projev E. Beneše. 10. června 1945. Stopáž 86:00.

AF01055/1 Archiv Českého rozhlasu, Archivní fond. Lidice – reportáž ze smuteční slavnosti; projevy – Lejsal, Fr. – čte projev Willy Lawthera, předs. svazu brit. horníků; Horníková, A., lidická občanka; sbor. zpěv, hymny; návštěva společ. hrobu v Lidicích. rep. Technik, A., Disman, M. 10. června 1945. Stopáž 32:30.

AF00517/1 Archiv Českého rozhlasu, Archivní fond. Nahrávka Žena z Lidic – M. Jedličková. 5. září 1945.

Seznam analyzovaných periodik

Lidová demokracie, období od 27. května do 1. července 1945, ročník 1.

Mladá fronta, Deník svazu české mládeže, období od 27. května do 1. července 1945, ročník 1.

Právo lidu, období od 27. května do 1. července 1945, ročník 48.

Rudé právo, období od 27. května do 1. července 1945, ročník 25.

Svobodné noviny, období od 27. května do 1. července 1945, ročník 1.

Svobodné slovo, období od 27. května do 1. července 1945, ročník 1.

Elektronické zdroje

1. DUBOVICKÝ, Ivan. *MZV.cz* [online]. 2012-06-08 [cit. 2016-09-13]. Dostupné z: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/utvary_mzv/speci_alizovany_archiv_mzv/fondy_archivu/lidice_1939_1945.html>.
2. MAŠKOVÁ, Tereza. *Hrdina.cz* [online]. [cit. 2016-11-15]. Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/bitvaorozhlas/vrozhlase/_zprava/rozhlas-po-valce--1469511>.
3. SMATANA, L'ubomír. *Hrdina.cz* [online]. [cit. 2016-11-13]. Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/hrdina/70/_zprava/ubreceny-lojza-nejznamejsi-kolaborant-z-rozhlasu--1481589>.
4. (nesg.). *Česká televize.cz* [online]. 2012 [cit. 2016-09-13]. Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10350893065-heydrich-konecne-reseni/212563235400007-svatoboricke-deti/>>.
5. (nesg.). *ČSSD.cz* [online]. 2013-04-26 [cit. 2016-08-27]. Dostupné z: <<https://www.cssd.cz/aktualne/aktuality/pred-120-lety-zacalo-vychazet-pravo-lidu-nejvyznamnejsi-list-ceske-socialni-demokracie/>>.
6. (nesg.). *Lidice.cz* [online]. [cit. 2016-09-13]. Dostupné z www: <<http://www.lidice.cz/obec/historie/tragedie/095.html>>.

7. (nesg.). *Vláda České republiky* [online]. [cit. 2016-09-15]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/rejstrik-predsedu-vlad/antonin-zapotocky-443/> >.

Výpověď

Výpověď lidické ženy Jaroslavy Skleničkové (za svobodna Suchánkové), která byla uskutečněna dne 14. 9. 2016 v Lidicích.

Výpověď lidické ženy Jaroslavy Skleničkové (za svobodna Suchánkové), která byla uskutečněna dne 18. 9. 2016 v Lidicích.

Dokumentární filmy

Cesty dětí [dokumentární film]. Režie Martin VADAS. Česká republika, 2015.

Lidice – paprsek do tmy [Lidice – A Light Across The Sea]. [dokumentární film]. Natočeno Inspired Film and Video, financováno Heritage Lottery Fund. Velká Británie 2013.

Použité obrázky

1. s. 12 – Fotografie z *Mladé fronty*, Deníku svazu české mládeže, 9. června 1945, ročník 1, č. 29, s. 1.
2. s. 16 – Výstřižek z *Práva lidu*, 3. června 1945, ročník 48, č. 20, s. 2.
3. s. 22 – Fotografie 1945 Část hrobu a pamětní deska věnovaná Rudou armádou, 1945. Sbíрка Památníku Lidice.
4. s. 24 nahoře – Fotografie 1945 Pamětní deska Rudé armády, 1945, a. Sbíрка Památníku Lidice.
5. s. 24 dole – Fotografie 1945 Odhalování pomníku osvoboditelům, 1945. Sbíрка Památníku Lidice.
6. s. 28 – Fotografie 1945 Korespondenční lístek. Sbíрка Památníku Lidice.
7. s. 30 – Fotografie 1945 Celkový pohled na shromaždiště, 1945. Sbíрка Památníku Lidice.
8. s. 31 – Fotografie Účastníci lidické tryzny v roce 1945 ze sdcr.cz [online]. [cit. 2016-11-18]. Dostupné z: <http://www.sdcr-stc.estranky.cz/clanky/spolupracujici-organizace/Lidice_nataceni.html>.
9. s. 32 - Fotografie 1945 Pohled na tribunu, kde jsou přítomni oficiální hosté, 1945. Sbíрка Památníku Lidice.
10. s. 33 – Fotografie 1945 Lidické ženy před tribunou, r. 1945. Sbíрка Památníku Lidice.
11. s. 34 – Fotografie 1945 Pan prezident Beneš při přehlídce čestné roty, 1945. Sbíрка Památníku Lidice.
12. s. 35 – Fotografie 1945 Pohled na tribunu z dálky, 1945. Sbíрка Památníku Lidice.
13. s. 36 – Fotografie Václava Vydry st. z Wikimedia.org. [online]. [cit. 2016-11-18]. Dostupné z: <<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=45956324%3C/al%3E>>.
14. s. 37 – Fotografie 1945 Nosek seznamuje s rozhodnutím o vybudování nových Lidic, r. 1945. Sbíрка Památníku Lidice.

15. s. 40 – Fotografie 1945 Prezident Beneš při projevu, 1945. Sběrka Památníku Lidice.
16. s. 42 – Fotografie 1945 Před tribunou lidické ženy, 1945. Sběrka Památníku Lidice.
17. s. 43 – Fotografie 1945 Podplukovník Pankov, 1945. Sběrka Památníku Lidice.
18. s. 45 – Fotografie 1945 Tryzna roku 1945. Sběrka Památníku Lidice.
19. s. 47 – Fotografie 1945 Paní Hroníková z Lidic při projevu, 1945. Sběrka Památníku Lidice.
20. s. 48 – Fotografie 1945 Lidická žena Anna Hroníková při projevu, 1945. Sběrka Památníku Lidice.
21. s. 49 – Fotografie 1945 Prezident Edvard Beneš s chotí při přicházení k hromadnému hrobu, 1945. Sběrka Památníku Lidice.
22. s. 50 – Fotografie 1945 Pan prezident Beneš s chotí u hrobu, 1945, a. Sběrka Památníku Lidice.
23. s. 51 – Fotografie 1945 Pohled na pietní území, 1945. Sběrka Památníku Lidice.
24. s. 60 – Fotografie z lidického pietního aktu ze dne 10. června 2016. Zprava Jaroslava Skleničková (lidická žena), Miloš Zeman, Pavel Horešovský (lidické dítě), Marie Šupíková (lidické dítě) a další. *Týden.cz* [online]. 11-06-2016 [cit. 2016-11-19]. Dostupné z: <http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/lidice-si-pripomnely-74-let-od-vyhlazeni-obce_386942.html>.